

UNIVERZITA PALACKÉHO OLOMOUC

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Petr ŘEZNÍČEK

**Situace na trhu práce v ČR (regionálně geografická analýza
s využitím dat z výběrového šetření pracovních sil)**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Olomouc 2007

**Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci řešil sám, a že jsem uvedl veškerou
použitou literaturu.**

Olomouc 17. července 2007

.....

podpis

Touto cestou bych rád poděkoval Doc. RNDr. Václavu Touškovi, CSc. za podnětné připomínky a rady při zpracování této diplomové práce.

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2005/06

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro

Petr Řezníček

obor

Tělesná výchova - zeměpis

Název tématu:

Situace na trhu práce v ČR (regionálně geografická analýza s využitím dat z výběrového šetření pracovních sil)

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je vypracování stručné analýzy vývoje situace na trhu práce v České republice od roku 1993 za pomoci dat VŠPS, dále podrobné zhodnocení situace v roce 2006 se zaměřením na dílčí struktury obyvatelstva. Zvláštní pozornost bude věnována roli velkých zaměstnavatelů a přímých zahraničních investic. Kromě republikového pohledu se práce bude podrobněji zabývat i územím olomouckého kraje.

Struktura práce:

1. Úvod (včetně uvedení cílů práce)
2. Přehled dostupné literatury a pramenů
3. Použité data a metody
4. Struktura zaměstnanosti: vývoj v období let 1993 - 2005
5. Struktura nezaměstnaných: vývoj v období let 1993 - 2005
6. Zaměstnanost a nezaměstnanost v roce 2006
7. Největší zaměstnavatelé a jejich vliv na regionální trhy práce
8. Přímé zahraniční investice a vytvářená volná pracovní místa
9. Závěr (hlavní poznatky, očekávání)

Rozsah grafických prací: tabulkové a grafické přílohy

Rozsah průvodní zprávy: 50 - 70 stran + DP v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

1. Závěrečné zprávy výzkumných úkolů VÚPSV, především zprávy týkající se cizinců působících na našem trhu práce (Horáková, Kux)
2. Výzkumné zprávy a publikace autorů z FSS MU věnujících se problematice trhu práce (především Sirovátka a Mareš)
3. Výzkumné zprávy a publikace geografů (Toušek, Palcová, Tomeš)
4. Oficiální publikace Českého statistického úřadu

Vedoucí bakalářské práce: Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Zadání bakalářské práce: 15.11.2005

Termín odevzdání práce: 1. 4. 2007

vedoucí katedry

vedoucí diplomové práce

Obsah:

Úvod	7
1. Přehled dostupné literatury a pramenů	9
2. Použitá data a metody	13
2.1 Výběrové šetření pracovních sil – základní zdroj informací pro zpracování diplomové práce	13
2.2 Vazba na mezinárodní normy	15
2.3 Metodika ukazatelů VŠPS.....	15
2.4 Ekonomický status	16
2.5 Ukazatele pro analýzu trhu práce	19
2.6 VŠPS a registrovaní uchazeči o zaměstnání	20
3. Struktura zaměstnanosti: vývoj v období let 1993 - 2005	23
3.1 Česká republika	23
3.2 Kraje České republiky	28
3.3 Olomoucký kraj.....	30
4. Struktura nezaměstnanosti: vývoj v období let 1993 – 2005	34
4.1 Nezaměstnanost po roce 1989: hodnocení vývoje pomocí míry registrované nezaměstnanosti	34
4.2 Obecná míra nezaměstnanosti v letech 1993 - 2005	37
4.3 Specifické míry nezaměstnanosti	38
4.4 Regionální rozdíly v nezaměstnanosti.....	42
5. Zaměstnanost a nezaměstnanost v roce 2006	44
5.1 Zaměstnanost.....	44
5.2 Nezaměstnanost.....	46
6. Největší zaměstnavatelé a jejich vliv na regionální trhy práce	49
6.1 Olomoucký kraj.....	52
7. Zaměstnanost a přímé zahraniční investice	54
Zdroj: Podpora investic agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2007.....	57
7.1 Olomoucký kraj.....	60
Závěr	64
Summary	66
Literatura a zdroje informací	67

Úvod

Diplomová práce analyzuje změny na trhu práce v souvislosti s historickým i současným vývojem. Struktura na trhu práce je výsledkem vzájemných vztahů mezi nabídkou a poptávkou na trhu volných pracovních míst a to na úrovni republikové nebo krajské. Změny na trhu práce jsou odrazem vývoje politického, ekonomického, sociálního a demografického. Transformace v Česku po roce 1989 výrazně ovlivnila strukturu na trhu práce.

Po revoluci v roce 1989 se objevuje u nás nový fenomén, do té doby pro mnoho obyvatel ČR málo známý, nezaměstnanost. Více než 40 let nezaměstnanost oficiálně neexistovala. Za socialismu prakticky všechny ekonomicky aktivní osoby se musely zapojit do pracovního procesu, s výjimkou těch, které mohly prokázat jiný zdroj obživy.

Sledováním a analýzou trhu práce se zabývá mnoho institucí mezi něž patří především Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) ČR, dále Český statistický úřad (ČSÚ), vědecko-výzkumné instituce, jako např. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (VÚPSV), sociologické, ekonomické i geografické pracoviště na vysokých školách. Situaci na trhu práce v jednotlivých regionech ČR monitorují úřady práce, které předávají aktuální informace na krajské, městské a obecní úřady. Vysoká nezaměstnanost signalizuje poruchy na regionálních trzích práce a odpovědné instituce v rámci prováděné regionální politiky se snaží tyto poruchy odstraňovat. O situaci na trhu práce do konce roku 1992 existoval u nás pouze jeden zdroj informací, a to údaje které poskytovala veřejnosti Správa služeb zaměstnanosti při MPSV, která informace o počtu registrovaných uchazečů o práci a o počtu volných pracovních míst získávala na jednotlivých úřadech práce. Tyto údaje však nebyly plně srovnatelné s údaji o situaci na trhu práce ve vyspělých zemích, ve kterých podle jednotné metodiky bylo pravidelně konáno výběrové šetření pracovních sil (VŠPS).

V České republice bylo zahájeno pravidelné sledování informací o trhu práce prostřednictvím výběrového šetření prováděného v domácnostech bydlících v náhodně vybraných bytech v prosinci 1992. Za realizaci VŠPS u nás se stal zodpovědným Český statistický úřad. Výsledky pravidelně 4krát ročně zveřejňuje v publikaci „Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za každé čtvrtletí kalendářního roku“, která vychází jak česky, tak anglicky. V roce 1999 byly vydány poprvé časové řady (průměry

za rok) z výsledků tohoto šetření, které poskytovaly pohled na vývoj trhu práce v České republice od počátku jejího vzniku.

Diplomová práce využívá elektronické publikace, vydané v letech 2002 až 2005, které byly orientovány především na krajské a oblastní třídění. Kromě toho při sestavování práce byly využity i čtvrtletní publikace ČSÚ.

Cílem diplomové práce bylo vypracování regionálně-geografické analýzy vývoje situace na trhu práce v ČR v letech 1993-2006 opírající se především o výsledky výběrového šetření pracovních sil, dále objektivní hodnocení situace na trhu práce na konci roku 2006 se zaměřením na dílčí struktury obyvatelstva zejména u osob hůře uplatnitelných na trhu práce a cílem práce bylo také naznačení očekávaných vývojových trendů, týkajících se jak zaměstnanosti, tak nezaměstnanosti. Za základní prostorové jednotky pro hodnocení byly zvoleny kraje ČR.

Kromě výše uvedených cílů diplomová práce se zabývá i problematikou největších zaměstnavatelů a jejich vlivu na lokální trhy práce. Dále si všímá role zahraničního kapitálu při restrukturalizaci krajských ekonomik, v období po roce 1989.

V diplomové práci je pracováno s daty VŠPS pro vybrané roky (1993, 1996, 1999, 2005). Jednotlivé roky znamenají vyznaný mezník v ekonomickém vývoji ČR. První fázi, v období let 1990 – 1992 je označována, jako fáze transformační recese, jenž byla dána především přechodem od systému centrálního plánování k tržní ekonomice. Rok 1993 byl pro českou ekonomiku zásadní v rozdělení federace. Po krátké stagnaci nastal růst ekonomiky. Proto o období 1993 – 1996 mluvíme jako o fázi oživení ekonomiky. Koncem roku 1996 vstupuje česká ekonomika do období, které je charakterizované značným poklesem ekonomického růstu. Toto období let 1997 – 1999 je nazýváno obdobím opětovné recese. Po roce 1999 česká ekonomika opět začala vykazovat hospodářský růst. Toto období je označováno, jako fáze opětovného oživení ekonomiky.

1. Přehled dostupné literatury a pramenů

Problematikou trhu práce se na území ČR zabývá hned několik vědních oborů, mezi něž patří geografové, ekonomové, sociologové a další. V České republice existuje hned několik institucí a vědeckých pracovišť, zabývajících se nejen analýzou a sledováním dat na trhu práce, ale také řadou teoretických a praktických otázek spojených se strukturou zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Mezi nejvýznamnější lze řadit Výzkumný ústav práce a sociálních věd, který je rezortním (nebo-li ministerským) výzkumným pracovištěm a Fakultu sociálních studií Masarykovy univerzity (FSS MU) v Brně.

Historická tradice VÚPSV sahá až do začátku tohoto století, kdy bylo založeno první výzkumné pracoviště v resortu práce a sociálních věcí - Sociální ústav Československé republiky (1919). Výzkumná činnost dnešního VÚPSV vychází z těchto tradic a je inspirována i aktivitami příbuzných ústavů a výzkumných center v evropských zemích. Na základě zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, se právní forma Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí dnem 1. ledna 2007 změnila ze státní příspěvkové organizace na instituci veřejně výzkumnou.

Hlavní náplní ústavu je aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni, formulovaný podle aktuálních potřeb orgánů státní správy, popřípadě neziskových či privátních subjektů. Ústav také vykonává konzultantskou činnost pro uživatele výsledků výzkumů a organizuje semináře a konference. Mezi hlavní výzkumné zájmy ústavu patří: trh práce a zaměstnanost; sociální dialog a pracovní vztahy; sociální ochrana; rodina; rovné příležitosti; příjmy a mzdy, teorie sociální politiky.

Na problematiku trhu práce a zaměstnanosti se na VÚPSV specializuje skupina v současnosti vedená J. Kotíkovou. Tato skupina se zabývá:

- Analýzou a koncepcí zaměstnanosti ve vazbě na ekonomický rozvoj, vycházející ze souhrnných makroekonomických analýz a prognóz a mikroekonomických analýz vzájemných proporcí mezi pracovními příjmy, sociální ochranou a daňovým zatížením, vyúsťující do formulací a aktualizace politiky zaměstnanosti.

- Analýzou zdrojů pracovních sil, rozdělením pracovních sil a kvality pracovní síly, včetně vazeb na ekonomickou výkonnost a celkovou úroveň a strukturu zaměstnanosti.
- Analýzou regionálních trhů práce a návrhy na formulaci opatření regionální politiky zaměstnanosti.
- Analýzou existujících nástrojů aktivní politiky trhu práce a návrhy na jejich zdokonalení a doplnění, především s ohledem na národní plán zaměstnanosti, jeho realizaci a průběžnou aktualizaci.
- Sledováním vzájemných vazeb mezi trhem práce a rozvojem lidských zdrojů (vazba mezi trhem práce a úrovní a strukturou všeobecného a odborného vzdělání ekonomicky aktivních včetně celoživotního vzdělávání, tj. vazba mezi nabídkou a poptávkou v profesně-kvalifikační struktuře).
- Pravidelným monitoringem mezinárodní pracovní migrace, její rozsah, směry a formy, včetně analýzy důsledků této migrace a návrhu opatření k její regulaci.
- Analýzou specifík zaměstnávání jednotlivých skupin ekonomicky aktivního obyvatelstva včetně analýz příčin, které vytvářejí nerovnosti v přístupu, resp. návratu na trh práce pro určité skupiny obyvatelstva, sloužící jako podklady pro formulaci politiky zaměstnanosti nejohroženějších skupin obyvatelstva, jako jsou např. zdravotně postižení, dlouhodobě nezaměstnaní, nekvalifikovaní, ženy s dětmi, mladiství.

Ve své diplomové práci jsem využil některé v minulosti zpracované výzkumné zprávy zmiňované pracovní skupiny, či monografie a články jejich pracovníků. Konkrétně se jednalo o publikace M. Horákové (2001, 2005, 2007), která se u nás asi nejpodrobněji zabývá problematikou působení cizinců na našem trhu práce. Pravidelně vydávané Bulletin VÚPSV pod gescí M. Horákové obsahují, jak nejnovější, tak i minulá data o zahraničních pracovních migracích za prostorové jednotky: ČR, oblasti (NUTS2), kraje a okresy. Pozornost jsem věnoval i článkům J. Kuxe (1999, 2001, 2003), ve kterých se zabývá problematikou harmonizace našich dat, vypovídajících o situaci na trhu práce, s daty zahraničními. Protože v diplomové práci se zabývám i tzv. problémovými skupinami obyvatelstva, prostudoval jsem vybrané výzkumné zprávy věnované těmto skupinám, zejména osobám se zdravotním postižením (Z. Karpíšek a kol., 1997 a 1999).

Z druhého mnou v úvodu kapitoly zmiňovaného pracoviště, Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně (konkrétně Katedra sociální politiky a sociální práce), jsem pracoval hlavně s publikacemi Tomáše Sirovátky, jenž se zabývá výzkumem problematiky pracovního trhu a sociální politikou. Jde o vědeckého pracovníka, který má mezinárodní renomé a účastní se řešení i řady projektů, finančně podporovaných ze zahraničí. Je autorem (resp. spoluautorem) tří monografií, z nichž první je věnována problematice dlouhodobé nezaměstnanosti (společně s I. Řezníčkem, 1995), druhá se zabývá politikou pracovního trhu (1995b) a třetí je věnována problematice uplatňování marginalizovaných skupin na trhu práce (2004). Velmi úzce spolupracuje i s kolegy ze „sousední katedry“, tj. katedry sociologie (především s P. Marešem a L. Rabušicem). Z mnohých publikací zaslouží zmínku společná kapitola napsaná s P. Marešem: Trh práce a lidské zdroje, která byla součástí prestižní publikace „Zpráva o vývoji české společnosti 1989 – 1998“ vydané nakladatelstvím Academia v roce 1998. Ač negeograf, zabýval se (společně s L. Rabušicem, 1994) i problematikou regionální analýzy trhu práce v České republice.

Co se týká počtu článku k řešení otázek pracovního trhu pocházejících z „brněnské sociologické školy“ je po T. Sirovátkovi na druhém místě jednoznačně Petr Mareš. Z jeho publikací největší ohlas získala studie „Nezaměstnanost jako sociální problém“, která již vyšla ve třech vydáních, naposledy v roce 2002. Tato publikace slouží jako učební text, i na jiných vysokoškolských pracovištích v ČR. Ve vědeckovýzkumné činnosti se věnuje v posledních letech problematice uplatňování marginalizovaných skupin na trhu práce (2003a, 2003b a společně s T. Sirovátkou, 2004, 2005 a 2007).

Z geografických pracovišť se výzkumem trhu dlouhodobě nejvíce zabýval Geografický ústav Přírodovědecké fakulty stejné univerzity, tedy MU. Na počátku devadesátých let šlo o dílčí studie, které byly součástí rozsáhlejších prací týkajících se programů rozvoje zaostávajících či strukturálně postižených okresů a mikroregionů. Právě tato území se vyznačovala „největšími poruchami“ na trhu práce. Kolektiv pracovníků vedený V. Touškem se snažil rozpoznat příčiny nárůstu nezaměstnanosti a poté navrhnout uplatnění různých nástrojů regionální politiky pro odstranění nejvýraznějších disparit. Zvolené nástroje byly součástí aktivní politiky nezaměstnanosti realizované odpovědnými regionálními pracovišti (okresní úřady, úřady práce apod.). Souhrn poznatků z tohoto výzkumu V. Toušek publikoval společně s M. Hrabcovou (2000).

V roce 2000 na Masarykově univerzitě bylo vytvořeno společné pracoviště tří fakult ekonomicko-správní, přírodovědecké a sociálních studií s názvem Výzkumné centrum regionálního rozvoje (v roce 2005 přejmenované na Centrum pro regionální rozvoj), které ve své vědecko-výzkumné činnosti věnuje mimořádnou pozornost i problematice trhu práce, zejména struktury zaměstnanosti. O této struktuře máme poměrně málo informací a údaje poskytované Českým statistickým úřadem vůbec pro odpovědné orgány za jednotlivá území vůbec nepostačují.. Proto výše zmíněné centrum realizuje řadu šetření, nejvíce s krajskými úřady, úřady práce, městským úřady apod. Výsledky šetření jsou součástí řady výzkumných zpráv (viz Toušek, V., Vašková, L, 2002 nebo Toušek, V. a kol., 2007).

Na Karlově univerzitě, na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje působí J. Tomeš, který se vyprofiloval na jednoho z významných odborníků zabývajících se trhem práce v ČR. Z řady jeho článků nejvíce zaujal ten, který se zabýval vývojem regionálních rozdílů v nezaměstnanosti. Tento vývoj považoval za indikátor transformačních změn v ČR (1996).

Mezi geografická pracoviště zabývající se pracovním trhem se v poledních letech zařadila také katedra geografie z přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Na katedře bylo obhájeno několik diplomových prací týkajících se nezaměstnanosti na Moravě a Slezsku. Ve vědecko-výzkumné činnosti katedry převažují výzkumy zaměřené na problematiku dojíždění za prací (např. Szczyrba, Z., Toušek, V., 2004, Baštová, M., Fňukal, M., Krejčí, T., Tonev, P., Toušek, V., 2005).

2. Použitá data a metody

2.1 Výběrové šetření pracovních sil – základní zdroj informací pro zpracování diplomové práce

V prosinci 1992 bylo v České republice zahájeno pravidelné sledování informací o trhu práce prostřednictvím výběrového šetření prováděného v domácnostech bydlících v náhodně vybraných bytech. Výsledky šetření byly poprvé publikovány v polovině dubna 1993 a poté pravidelně čtyřikrát ročně. V roce 1999 byly vydány první časové řady z výsledků tohoto šetření (roční průměry čtvrtletních dat), které poskytovaly pohled na vývoj trhu práce v České republice od počátku jejího vzniku.

Metodika výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) v zásadě vychází z doporučení Mezinárodní organizace práce (ILO) formulovaných v rezolucích přijatých mezinárodními konferencemi statistiků práce. Rezoluce obsahují základní principy pro jednotný metodický přístup k hodnocení úrovně trhu práce v různých ekonomických, společenských a sociálních systémech. Jejich aplikaci do statistické praxe v zemích Evropské unie konkretizuje Eurostat, který definuje jednotlivé ukazatele o trhu práce včetně jejich obsahové náplně (ČSÚ, 2006).

Uvedené přístupy k řešení dané problematiky garantují, že metodika šetření je jen minimálně ovlivnitelná specifiky legislativy i ekonomickými podmínkami konkrétní země a výsledky šetření lze z toho důvodu považovat za objektivní nástroj pro srovnávání úrovně trhu práce mezi všemi zeměmi, které na tuto metodu přistoupily.

Počínaje 1. lednem 2000 vstoupilo v platnost územní uspořádání České republiky na základě ústavního zákona č.347/97 Sb., podle něž je ČR dělena na 14 krajů - vyšších územních samosprávných celků (VÚSC). V návaznosti na toto administrativní uspořádání bylo pro potřeby statistické, analytické a pro potřeby Evropské unie, v souladu s Usnesením vlády České republiky č. 707/1998, vymezeno na území republiky 8 oblastí - statistických územních jednotek. Územní uspořádání České republiky respektuje systém vymezení NUTS (La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) v zemích EU. Uvedená skutečnost byla podnětem ke zpracování aktualizované publikace historických dat VŠPS v tomto administrativně správním uspořádání České republiky pro zachycení delšího období vývoje

konkrétního regionu. Obsahuje proto pohledy na trh práce na všech základních úrovních, tj. NUTS 1 - Česká republika, ale především NUTS 2 - statistické oblasti a NUTS 3 - kraje (VÚSC). Údaje za území NUTS 2, která jsou shodná s NUTS 3, jsou uváděny pouze jednou.

Výběrové šetření pracovních sil je prováděno u respondentů bydlících v náhodně vybraných bytech. Šetřené charakteristiky každého respondenta jsou vztaženy k jeho postavení v referenčním týdnu. Takto je možno postihnout prakticky všechny skupiny obyvatelstva a posoudit jejich uplatnění na trhu práce z hlediska věku, pohlaví, vzdělání, odvětví, postavení v zaměstnání, mobility pracovní síly, sociálního postavení a řady dalších. Proti běžnému výkaznictví a dalším evidenčním zdrojům šetření umožňuje kvalifikovaně odhadnout nejen výši a charakter zaměstnanosti a celkové nezaměstnanosti z různých hledisek, ale i rozsah a charakter ekonomické neaktivity obyvatelstva (ČSÚ, 2006).

Předmětem šetření ve VŠPS jsou domácnosti bydlící v náhodně vybraných bytech. Šetření podléhají všechny osoby obvykle bydlící ve vybraném bytě, přičemž není rozhodující a není ani sledováno, mají-li zde pobyt trvalý, přechodný, dlouhodobý nebo nehlášený. Výjimkou jsou vojáci základní služby, kteří byli do roku 2004 z praktických důvodů šetřeni v místě svého bydliště před nástupem do vojenské služby. U osob mladších než 15 let se sledují jen základní údaje týkající se vztahu k osobě v čele domácnosti, věku, pohlaví, národnosti a státní příslušnosti. Za osoby starší 15-ti let se vyplňují další otázky, které popisují jejich uplatnění na trhu práce. Šetření se nevztahuje na osoby bydlící dlouhodobě v hromadných ubytovacích zařízeních. Z toho důvodu jsou údaje za určité skupiny obyvatelstva, zejména za cizí státní příslušníky žijící a pracující na území republiky, k dispozici v omezené míře. Podle doporučení Eurostatu lze údaje za tyto osoby získat buď z administrativních zdrojů nebo zvláštním šetřením organizovaným zásadně mimo rámec VŠPS.

Panel vybraných bytů je v průběhu šetření obměňován. Každé čtvrtletí je do výběru zařazeno 20 % nově vybraných bytů, které jsou po pěti čtvrtletích z panelu vyřazeny. První tři roky šetření byla velikost výběrového souboru necelých 23 tis. bytů. Po posílení výběru v největších okresech dosahoval výběr velikosti kolem 26 tis. vybraných bytových jednotek na území České republiky, tj. cca 0,7 % všech trvale obydlených bytů. V současné době dosahuje velikost výběru více než 25 tis. bytů, ve kterých je každé čtvrtletí šetřeno přibližně 62 tis. respondentů všech věkových skupin, z nichž je cca 53 tis. respondentů ve věku 15 a více let (ČSÚ, 2007a).

VŠPS je kontinuální šetření, jehož výsledky jsou vyhodnocovány a publikovány ve čtvrtletní periodicitě. Výsledky šetření jsou zveřejňovány tři měsíce po skončení čtvrtletí.

Přepočty byly soustředěny především na:

- odstranění odlišnosti sledovaných období; veškeré údaje za roky 1993 až 1997, kdy šetření bylo prováděno v sezónních čtvrtletích, byly přepočteny na kalendářní čtvrtletí,
- doplnění informací podle administrativních zdrojů za vojáky v základní službě do prvních dvou let zjišťování a rozdělení žen na mateřské a další mateřské dovolené (v prvních dvou letech nebyly odlišovány),
- metodické sjednocení ukazatelů na metodiku platnou od roku 1998 resp. 2002, zpětné převážení dat 1993 - 1996 na definitivní demografii,

Z uvedeného vyplývá, že z důvodu zejména metodických odlišností není možno používat současně údaje z časových řad a údaje čtvrtletně publikované v letech 1993 až 2005. V případě potřeby jiného pohledu na historii trhu práce v České republice hodnoceného prostřednictvím VŠPS, je třeba kontaktovat Český statistický úřad (ČSÚ, 2007b).

2.2 Vazba na mezinárodní normy

Obsah hlavních pojmů používaných v publikaci plně odpovídá definicím ukazatelů uvedeným v „Rezoluci o statistice ekonomicky aktivního obyvatelstva, zaměstnanosti, nezaměstnanosti a podzaměstnanosti“. Tato základní rezoluce přijatá 13. mezinárodní konferencí statistiků práce v říjnu 1982 obsahuje komplexní definice a doporučení ILO pro sledování charakteristik trhu práce. V šetření jsou zohledněny i další závazné mezinárodní normy zejména úžeji orientované rezoluce ILO a mezinárodní klasifikace a číselníky se vztahem k problematice trhu práce.

2.3 Metodika ukazatelů VŠPS

Podle výše uvedené rezoluce ILO z října 1982 lze populaci podle vztahu k trhu práce členit do základních kategorií, jak je uvedeno v následujícím schématu, v němž je naznačeno i relativní zastoupení jednotlivých skupin v České republice (4. čtvrtletí 2005) :

Tab. 1: Zastoupení jednotlivých skupin populace dle vztahu k trhu práce na území ČR roku 2005

Populace celkem	populace 0-14 let	ekonomicky neaktivní			14,70 %
	populace 15 a více let				34,50 %
		ekonomicky aktivní (pracovní síla)	zaměstnaní v NH	zaměstnaní v CS	46,70 %
				příslušníci armády	0,10 %
			nezaměstnaní		

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006

Vysvětlivky: NH = národní hospodářství, CS = civilní sektor

Pro zařazení respondenta do konkrétní skupiny je vždy základním a rozhodujícím kritériem jeho skutečná aktivita na trhu práce v referenčním týdnu, nikoliv jeho tzv. obvyklé postavení. Definice jednotlivých ukazatelů VŠPS se soustřeďuje jen na základní ukazatele, které mají vazbu na populaci starší 15-ti let (mladší osoby jsou vždy považovány za ekonomicky neaktivní). U každé z uvedených skupin populace jsou sledovány její důležité charakteristické znaky, které pak jsou v příslušném bloku tabulek kvantifikovány. Význam těchto specifických ukazatelů není z důvodu jejich obsáhlosti popisován. Je však buď zřejmý nebo jej může v případě potřeby uživatel získat na ČSÚ.

2.4 Ekonomický status

Ekonomický status vyjadřuje základní rozdělení obyvatelstva ve věku 15 let a více podle zařazení na trhu práce. Tato populace je členěna na ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tj. zaměstnané a nezaměstnané, a obyvatelstvo ekonomicky neaktivní.

Zaměstnanost

Na 15. mezinárodní konferenci statistiků práce v roce 1993 byla přijata klasifikace postavení v zaměstnání ICSE-93, která vytvořila základní terminologii pro jednotlivé skupiny zaměstnaných. Skupině zaměstnavatelů podle ICSE odpovídá skupina podnikatelů se zaměstnanci ve VŠPS a skupině pracovníků na vlastní účet pak odpovídá skupina podnikatelů bez zaměstnanců.

Zaměstnaní jsou všechny osoby 15-ti leté a starší, které během referenčního týdne příslušely mezi placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku. Není přitom rozhodující, zda

jejich pracovní aktivita měla trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter a zda měly jen jedno nebo více souběžných zaměstnání. Pro účely zjišťování je pojem práce interpretován jako práce alespoň po dobu 1 hodiny v referenčním týdnu. Za zaměstnané jsou považováni i učni, kteří dostávají mzdu, plat nebo odměnu podle stejného principu jako jiné osoby. Obdobně studenti, osoby v domácnosti a další osoby zabývající se především mimoekonomickými aktivitami, kteří však v referenčním období byli navíc v zaměstnání, jsou také považováni za zaměstnané. Do skupiny zaměstnaných naopak nejsou zahrnovány osoby na další mateřské (rodičovské) dovolené, jejichž postavení má podle metodiky ILO odlišný charakter. Podle okruhu zahrnutých osob se rozlišují zaměstnání v národním hospodářství celkem a zaměstnání v civilním sektoru (bez příslušníků armády). Pro odvětvové zařazení zaměstnaných je rozhodující odvětví činnosti pracoviště (ČSÚ, 2006).

Zaměstnanci jsou všechny osoby s formální vazbou k zaměstnání bez ohledu na to, zda v referenčním týdnu skutečně pracovaly či nikoliv. Formální vazbou k zaměstnání se rozumí především pracovní poměr (v současné legislativní úpravě pracovní smlouva, jmenování a volba), dále dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti, popřípadě další smluvní vztahy mimo oblast pracovního práva. Mezi zaměstnance patří podle ILO rovněž příslušníci armády (vojáci z povolání a do roku 2004 vojáci v základní službě); tato skupina osob je zahrnuta do celkové zaměstnanosti v národním hospodářství.

Jako samostatná kategorie jsou klasifikováni členové produkčních družstev. Pro potřeby mezinárodního srovnání jsou pak tyto osoby na doporučení ILO spojovány se skupinou zaměstnanců.

Zaměstnaní ve vlastním podniku jsou zaměstnavatelé (podnikatelé se zaměstnanci) a pracovníci na vlastní účet (podnikatelé bez zaměstnanců). Za zaměstnané ve vlastním podniku se považují i pomáhající rodinní příslušníci bez ohledu na počet hodin odpracovaných během referenčního týdne.

Nezaměstnanost

Za nezaměstnané se podle metodiky ILO považují všechny osoby 15-ti leté a starší, které ve sledovaném období souběžně splňovaly dále uvedené tři podmínky:

- nebyly zaměstnané, hledaly aktivně práci. Formou aktivního hledání práce se rozumí hledání prostřednictvím úřadu práce nebo soukromé zprostředkovatelny práce.

- hledaly práci přímo v podnicích, využívaly inzerci, podnikaly kroky pro založení vlastní firmy, podaly žádost o pracovní povolení a licence nebo hledaly zaměstnání jiným způsobem.
- byly připraveny k nástupu do práce, t.j., během referenčního období byly k dispozici okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů pro výkon placeného zaměstnání nebo zaměstnání ve vlastním podniku.

Pokud osoby nesplňují alespoň jednu ze tří uvedených podmínek, jsou klasifikovány jako zaměstnané nebo ekonomicky neaktivní. Jedinou výjimkou je skupina osob, které práci nehledají, protože ji již našly, ale nástup je stanoven na dobu nejpozději do 14 dnů. Tyto osoby jsou podle definice Eurostatu zařazeny rovněž mezi nezaměstnané.

Je nutné odlišovat takto vymezené nezaměstnané od registrovaných uchazečů o zaměstnání podle evidence úřadů práce. Odchylna mezi počty nezaměstnaných VŠPS a počty uchazečů o zaměstnání MPSV se vyskytuje dlouhodobě. Lze předpokládat, že vedle odlišného metodického vymezení ukazatelů je tato skutečnost důsledkem dalších faktorů. ČSÚ zařadil otázku o tzv. obvyklém ekonomickém postavení respondentů již od roku 1993. Tato otázka předcházela otázkám vztahujícím se k referenčnímu týdnu a v určité míře tak ovlivňovala odpovědi respondentů o jejich skutečné ekonomické aktivitě v referenčním období. Eurostat zařadil otázku o obvyklém postavení do svého standardu v roce 1998, ale až za otázky vztahující se k referenčnímu týdnu. Od 1. ledna 2002 byl plně harmonizován dotazník VŠPS se standardem Eurostatu včetně pořadí otázek kladených respondentovi. Prioritou je dotaz na ekonomickou aktivitu respondentů v referenčním týdnu. Jestliže respondent uvedl, že v tomto týdnu pracoval alespoň 1 hodinu, je striktně podle metodiky ILO klasifikován jako osoba v zaměstnání. Proti struktuře dotazníku platné do roku 2001 současná úprava opravňuje k předpokladu, že kladná odpověď na zaměstnání v referenčním týdnu v určité míře ovlivňuje následné odpovědi na otázky o obvyklém ekonomickém postavení a především o jejich registraci na úřadech práce.

Vzhledem k nutnosti dodržení anonymity a dobrovolnosti účasti ve výběrovém šetření ČSÚ nemá možnost porovnávat zjištěné údaje s jinými zdroji, např. s evidencí úřadů práce. Z vývoje difference mezi počty registrovaných uchazečů o zaměstnání na úřadech práce a počtu těchto uchazečů zjištěného ve výběrovém šetření je možné usuzovat, že vliv obsahové změny dotazníku se projevil ve snížení počtu nezaměstnaných ve VŠPS v rozmezí 30-50 tis. osob.

Od roku 2000 stoupal počet nevyšetřených domácností a situace se zhoršila zejména po SLDB 2001. Relativně vyšší míra neodpovědí je způsobena vysokým podílem prázdných bytů ve výběrovém souboru a hlavně kategorickým odmítnutím spolupráce. Lze předpokládat, že sociální skladba domácností, které odmítly spolupracovat, se může částečně lišit od sociální struktury vyšetřených domácností a je v nich nadprůměrně zastoupena skupina nezaměstnaných, kteří odmítají komunikovat. Díky zintenzivnění kontaktů terénních pracovníků statistiky s domácnostmi respondentů non-response v letech 2004 a 2005 již klesla.

V posledních letech je zřejmá tendence sbližování obecné míry nezaměstnanosti (ILO) a registrované míry nezaměstnanosti MPSV. Rozdíly údajů o nezaměstnanosti mezi oběma zdroji jsou obvyklé i v členských a ostatních kandidátských zemích EU. Přitom je třeba poznamenat, že některé členské země EU obě míry nezaměstnanosti oficiálně nepublikují (ČSÚ, 2006).

Pracovní síla a ekonomicky neaktivní obyvatelstvo

Pracovní síla (Labour Force) zahrnuje všechny osoby 15-ti leté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané nebo nezaměstnané.

Ekonomicky neaktivní obyvatelstvo (osoby mimo pracovní sílu) tvoří všechny osoby, které během referenčního období nebyly zaměstnány a nejsou současně charakterizovány ani jako nezaměstnané, tj. nesplňují 3 základní podmínky nezaměstnanosti definované ILO. Ekonomicky neaktivní populace je tvořena např. dětmi předškolního věku, osobami navštěvujícími různé vzdělávací instituce, starobními důchodci, dlouhodobě nemocnými nebo invalidními osobami apod. Patří sem i uchazeči o zaměstnání evidovaní na úřadu práce, ale neschopní nastoupit práci do 14 dnů. Do této skupiny dále patří i osoby na další mateřské (rodičovské) dovolené, pokud nesplňují podmínky pro zařazení mezi zaměstnané či nezaměstnané.

2.5 Ukazatele pro analýzu trhu práce

Metodické změny obsahu jednotlivých kategorií ekonomického statusu ovlivňují hodnotu relativních ukazatelů. V tomto ohledu je třeba vždy posuzovat vývoj jednotlivých relativních

ukazatelů ve srovnatelné metodice. V publikaci časových řad (ČSÚ, 2006) jsou metodické rozdíly odstraněny.

- Míra nezaměstnanosti procentuálním způsobem vyjadřuje podíl nezaměstnaných (čítatel) na celkové pracovní síle (jmenovatel).
- Obecná míra nezaměstnanosti (ILO) je ukazatel získaný z výsledků VŠPS podle mezinárodních definic a doporučení. V čitateli i jmenovateli jsou šetřené osoby uváděny podle místa jejich pobytu.
- Míra dlouhodobé nezaměstnanosti vyjadřuje podíl nezaměstnaných déle než 12 měsíců (čítatel) na celkové pracovní síle (jmenovatel).
- Specifické míry nezaměstnanosti jsou ukazatele popisující nezaměstnanost určité sociální, věkové nebo jiné skupiny obyvatelstva. Čítatel i jmenovatel jsou konstruovány vždy z téže skupiny obyvatelstva.
- Míra ekonomické aktivity vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech osob starších 15-ti let.

Pomocí těchto ukazatelů a také řetězových a bazických indexů byla v diplomové práci realizovaná regionálně geografická analýza za 14 prostorových jednotek.

2.6 VŠPS a registrovaní uchazeči o zaměstnání

Pro ověření spolehlivosti výběrového zjišťování ČSÚ pravidelně provádí analýzu a následné porovnání údajů a ukazatelů zjištěných na základě VŠPS s údaji a ukazateli vycházejícími z evidence úřadů práce. Pro tyto účely je dále uveden rozklad kategorie nezaměstnaných a kategorie registrovaných uchazečů o zaměstnání podle výsledků VŠPS. V hodnoceném období dosáhl počet registrovaných uchazečů o zaměstnání podle skutečné evidence na úřadech práce 441,2 tis. osob, srovnatelný ukazatel zjištěný výběrovým šetřením (počet registrovaných uchazečů) se tedy lišil o 67,4 tis. Tato diference se však proti předcházejícím rokům výrazně snižuje, což souvisí s legislativní možností výdělečné činnosti registrovaných uchazečů o zaměstnání v určitém rozsahu. Odchylka mezi nezaměstnanými VŠPS a uchazeči o zaměstnání MPSV se vyskytuje dlouhodobě a lze předpokládat, že vedle odlišného metodického vymezení ukazatelů je ovlivněna dalšími faktory: ČSÚ zařadil otázku o tzv. obvyklém ekonomickém postavení respondentů již od roku 1993.

Tab. 2: Skladba registrovaných uchazečů o zaměstnání a nezaměstnaných zjištěná podle VŠPS (4. čtvrtletí 2006, v tis. osob)

Kategorie	Počet
I. Osoby, které uvedly registraci na ÚP	373,8
v tom:	
a) splňující podmínky ILO pro zařazení mezi nezaměstnané	261,0
b) nesplňující podmínky ILO	112,8
z důvodu:	
- v referenčním týdnu pracovaly	44,3
- nehledaly si v posledních 4 týdnech práci	55,6
- nejsou schopny nástupu do 14 dnů	13,0
II. Nezaměstnaní splňující podmínky ILO neregistrovaní na ÚP	78,4
III. Celkový počet nezaměstnaných podle ILO (I.a + II.)	339,3
IV. Ostatní nepracující neregistrovaní na ÚP, kteří	
- hledají práci nebo již práci našli, ale nejsou schopni nástupu do 14 dnů	9,0
- nehledají práci, ale pracovat by chtěli	220,6
z toho: schopni nástupu do zaměstnání do 14 dnů	53,4

Zdroj: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí 2006, Český statistický úřad, Praha 2007

Tato otázka předcházela otázkám vztahujícím se k referenčnímu týdnu a v určité míře tak ovlivňovala odpovědi respondentů o jejich skutečné ekonomické aktivitě v referenčním období. Eurostat zařadil otázku o obvyklém postavení do svého standardu v roce 1998, ale až za otázky vztahující se k referenčnímu týdnu. Od 1. ledna 2002 byl plně harmonizován dotazník VŠPS se standardem Eurostatu včetně pořadí otázek kladených respondentovi. Prioritou je dotaz na ekonomickou aktivitu respondentů v referenčním týdnu. Jestliže respondent uvedl, že v tomto týdnu pracoval alespoň 1 hodinu, je striktně podle metodiky ILO klasifikován jako osoba v zaměstnání. Stávající forma dotazníku znamená, že kladná odpověď na zaměstnání v referenčním týdnu v určité míře ovlivňuje následné odpovědi na otázky o obvyklém ekonomickém postavení a především o jejich registraci na úřadech práce. V současné době je zřejmá shodná tendence ve vývoji obou měr nezaměstnanosti. Vzhledem k nutnosti dodržení anonymity a dobrovolnosti účasti ve výběrovém šetření nemá ČSÚ možnost porovnávat zjištěné údaje s jinými zdroji, např. s evidencí úřadů práce. Z vývoje difference mezi počty registrovaných uchazečů o zaměstnání na úřadech práce a počtem těchto uchazečů zjištěným ve výběrovém šetření lze usuzovat, že vliv obsahové změny dotazníku se projevil ve snížení počtu nezaměstnaných ve VŠPS v rozmezí 30 - 50 tis. osob. Relativně vyšší míra neodpovědí (non-response) je způsobena vysokým podílem prázdných bytů ve výběrovém souboru a hlavně kategorickým odmítnutím spolupráce. Na základě struktury odmítnutých

odpovědí při opakovaných návštěvách je třeba předpokládat, že sociální skladba domácností, které nechtěly spolupracovat, se částečně liší od sociální struktury vyšetřených domácností a je v nich nadprůměrně zastoupena skupina nezaměstnaných, kteří odmítají komunikovat v rámci výběrového šetření. Díky zintenzivnění kontaktů terénních pracovníků statistiky s domácnostmi respondentů non-response v posledních čtvrtletích šetření klesá. Rozdíly údajů o nezaměstnanosti mezi oběma zdroji jsou obvyklé i v ostatních členských a kandidátských zemích EU. Přitom je třeba poznamenat, že některé členské země EU obě míry nezaměstnanosti oficiálně nepublikují.

3. Struktura zaměstnanosti: vývoj v období let 1993 - 2005

3.1 Česká republika

Jak již bylo naznačeno v předchozím textu, do konce roku 1992 došlo v ČR k významným změnám ve struktuře zaměstnanosti podle základních sektorů národního hospodářství. V roce 1989 v primárním sektoru ekonomiky pracovalo v ČR 629 tis. osob (11,6%) a z toho na samotné zemědělství připadalo 560 tis. zaměstnanců. Největším zaměstnavatelem v té době byl sekundární sektor, v němž pracovalo více než 2,5 mil. osob (v průmyslu 2,1 mil.), zatímco v méně rozvinutém terciárním sektoru působilo 2,2 mil. osob.

Tab. 3: Počet pracovníků v civilním sektoru národního hospodářství k 31.12. podle základních hospodářských sektorů

Sektor národního hospodářství	1989		1992	
	Absolutně	%	Absolutně	%
Zemědělství, lesnictví, rybolov	629 374	11,6	375 497	7,9
Průmysl a stavebnictví	2 539 698	46,7	2 120 776	44,5
Služby	2 264 030	41,7	2 269 842	47,6
Celkem	5 433 102	100	4 766 115	100,0

Zdroj: Časové řady základních ukazatelů statistiky práce 1948-2001, Český statistický úřad, Praha 2002

V první etapě transformace české ekonomiky probíhalo uvolňování pracovníků z priméru a sekundéru velmi dynamicky. Strukturální změny takovéto intenzity nemají v historii ČR obdoby. Během tří let bylo z prvního sektoru NH uvolněno více než 250 tis. pracovníků a z druhého sektoru NH téměř 420 tis. osob (z toho ze samotného průmyslu 390 tis. osob). Počet pracovníků v terciéru vzrostl minimálně, ale vzhledem k uvolnění části pracovní síly (do předčasného důchodu nebo do evidence úřadů práce) význam terciárního sektoru vzrostl, a to ze 41,7 % na 47,6 %. Z dat uvedených v tab. č. 3 je zřejmé, že tento sektor zaměstnával v roce 1992 více osob než průmysl a stavebnictví.

Proces uvolňování pracovníků ve výrobě byl v dalších letech již pomalejší. Během druhé a zhruba třetí etapy transformace (od konce roku 1992 do konce roku 1999) uvolnil primární sektor dalších 150 tis. pracovníků a sekundární sektor dalších 220 tis., z toho průmysl 215 tis.. V tomto období se již terciér prezentoval i poměrně významným absolutním nárůstem počtu

pracovníků (asi 340 tis.). Na konci roku 1999 ve službách již pracovalo 55,1 %. Sektorové strukturální změny však neprobíhaly ve všech regionech se stejnou intenzitou.

Další vývoj strukturálních změn až do roku 2005 v podrobnějším odvětvovém členění charakterizuje následující tabulka. Podle VŠPS roční průměr zaměstnaných v primárním sektoru v roce 2005 činil 189,4 tis., což již bylo těsně pod hranicí 4 %. Sekundární sektor v období 1999 – 2005 uvolnil dalších 31,4 tis. osob, takže zaměstnával 1 880,5 tis. pracovníků. Podíl sekundárního sektoru na celkové zaměstnanosti tak klesl již pod hranici 40 % (z 40,1 na 39,5 %). Počet zaměstnaných v terciéru dosahoval takřka 2,7 mil (2 694,1 tis.). Ve službách tedy pracovalo již 56,5 % ze všech zaměstnaných.

Tab. 4: Struktura zaměstnaných v NH v letech 1993 – 2005 (v tis.)

ZAMĚSTANÍ V NH	1993	1996	1999	2005
Zemědělství, myslivost a související činnosti	321,6	250,4	200,7	150,7
Lesnictví, rybolov, chov ryb a souv. činnosti	53,4	54,9	46,6	38,7
Těžba nerostných surovin	125,7	90,1	77,2	49,3
Zpracovatelský průmysl	1444,4	1407,4	1307,8	1296,1
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	98,9	100,2	83,7	76,6
Stavebnictví	423,9	467,5	443,2	458,5
Obchod, oprava motorových vozidel a spotřebního zboží	510,3	639,6	640,6	614,8
Ubytování a stravování	148,9	155,6	157,4	181,7
Doprava, skladování a spoje	388,1	388,2	371,0	359,7
Finanční zprostředkování	68,1	94,8	98,8	96,5
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	219,6	256,1	256,5	288,3
Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení	308,4	310,6	336,5	333,2
Vzdělávání	315,0	311,8	286,7	296,6
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	282,1	273,0	276,6	328,1
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	162,9	166,2	176,1	189,8
Činnosti domácností	1,1	2,0	1,8	3,2
Exteritoriální organizace a instituce	1,1	1,6	1,5	0,7
Nezjištěno	.	2,1	1,3	1,5
Celkem	4873,5	4972,1	4764,0	4764,0

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006 + vlastní výpočty
Vysvětlivky: NH – národní hospodářství

Z podrobnějšího studia vývoje struktury zaměstnanosti podle dílčích odvětví v primárním sektoru, vyplývá, že v samotném zemědělství v roce 2005 pracovalo již jenom 150 tis. osob (zhruba čtvrtina počtu pracovníků v zemědělství registrovaných v ČR k 31.12. 1989). V lesním hospodářství a rybářství tak dynamický úbytek pracovních sil zaznamenám nebyl. O úbytku však lze hovořit již od druhé poloviny devadesátých let. V období 1996 – 1999 ubylo

8,3 tis. zaměstnanců, tj. 15,2% a v období 1999 – 2005 dalších 7,9 tis. osob, což v relativním vyjádření znamenalo úbytek ještě vyšší (16,9%).

Tab. 5: Index vývoje zaměstnaných v jednotlivých odvětvích NH

ZAMĚSTNANÍ V NH	1996/1993	1999/1996	2005/1999
Zemědělství, myslivost a související činnosti	77,9	80,1	75,1
Lesnictví, rybolov, chov ryb a souv. činnosti	102,8	84,8	83,1
Těžba nerostných surovin	71,7	85,7	63,8
Zpracovatelský průmysl	97,4	92,9	99,1
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	101,3	83,5	91,5
Stavebnictví	110,3	94,8	103,5
Obchod, opr. motor. vozidel a spotřebního zboží	125,3	100,2	96,0
Ubytování a stravování	104,5	101,2	115,4
Doprava, skladování a spoje	100,0	95,6	97,0
Finanční zprostředkování	139,2	104,2	97,7
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	116,6	100,2	112,4
Veřejná správa a obrana, povinné soc. zabezpečení	100,7	108,3	99,0
Vzdělávání	99,0	91,9	103,4
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	96,8	101,3	118,6
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	102,0	106,0	107,8
Činnosti domácností	183,9	91,9	178,8
Exteritoriální organizace a instituce	141,7	96,0	43,8
Celkem	102,0	95,8	100,0

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006 + vlastní výpočty

Vysvětlivky: NH – národní hospodářství

Také základní odvětví průmyslu (těžba nerostných surovin, zpracovatelský průmysl, výroba a rozvod energií a vody) se vyznačovala rozdílným vývojem. Těžbou nerostných surovin se v roce 1993 zabývalo již jenom 125,7 tis. osob, a to nebylo mnoho, když si uvědomíme, že na konci roku 1989 jenom průmysl paliv vázal víc než 200 tis. pracovníků. V roce 1992 však u nás byla ukončena těžba rud (polymetalické rudy v ložisku Zlaté Hory) a hlubokým útlumem procházel také uranový průmysl. Lze předpokládat, že za pouhé první tři roky tržní ekonomiky počet pracovníků v těžbě surovin klesl asi na polovinu. Úbytek pracovníků však pokračoval i v období po roce 1993, jak to dokumentují indexy poklesu v následující tabulce č. 4. V roce 2005 v těžbě nerostných surovin podle VŠPS již nepracovalo ani 50 tis. osob, tzn. že počet pracovníků tohoto odvětví průmyslu klesl zhruba na pětinu stavu socialistické ekonomiky v roce 1989.

Úbytek pracovníků ve zpracovatelském průmyslu se v období po roce 1999 prakticky zastavil. V letech 2001, 2002, 2005 došlo dokonce k meziročnímu nárůstu pracujících, a to

díky mohutnému přílivu přímých zahraničních investic do ČR zejména do dvou odvětví zpracovatelského průmyslu: do výroby automobilů, automobilových součástek a do průmyslu elektrotechnického. Zpracovatelský průmysl v roce 2005 zaměstnával téměř 1,3 mil. pracovníků.

Energetické společnosti, či společnosti zabývající se výrobou a rozvodem vody v první polovině devadesátých let prakticky neuvolňovaly své pracovníky. Teprve po vstupu nových zahraničních vlastníků do těchto společností začíná docházet k redukci zaměstnanců. V období let 1996 – 2005 se snížil počet zaměstnanců v tomto průmyslovém odvětví zhruba o jednu čtvrtinu.

Posledním dílčím odvětvím sekundárního sektoru je stavebnictví, které se vyznačuje poměrně malými výkyvy v zaměstnanosti. Na konci roku 1989 ČSÚ vykazoval, že ve stavebnictví pracovalo 410 tis. osob. K tomuto počtu je potřeba ještě připočítat pracovníky zemědělských družstev pracující v přidružené stavební výrobě. I u neznámějšího družstva z osmdesátých let – JZD Slušovice – se na výkonech tohoto subjektu podílela stavební výroba zhruba třetinou. Odhady o počtu pracovníků zemědělských družstev ve stavební výrobě na konci roku 1989 se pohybují mezi 30 – 50 tis. pracovníky. Data o počtu pracovníků ve stavebnictví v pozdějších letech se od počtu pracovníků na konci osmdesátých let příliš neliší (viz. tabulka č.3). V roce 1996 ve stavebnictví bylo zaměstnáno 467,5 tis. osob, což byla druhá nejvyšší hodnota v období po roce 1992. Dle VŠPS vyšší počet pracovníků ve stavebnictví byl zjištěn v roce 1997, a to 480 tis..

Také dílčí odvětví terciárního sektoru se vyznačovala rozdílným vývojem, ač většina z nich se prezentovala nárůstem zaměstnanosti. Největší počet osob pracuje dlouhodobě v obchodu. Obchodní síť se v první fázi transformace do roku 1992 příliš nezměnila. K radikálnějších změnám začíná docházet po realizaci malé privatizace. Narůstá počet pracovníků, např. v období 1993 – 1996 počet osob pracujících v obchodu vzrostl o téměř 130 tis., tedy o čtvrtinu. Poté počet pracovníků v českém obchodu se pohyboval okolo 640 tis., a to zhruba do konce devadesátých let. Nástup zahraničních obchodních řetězců, charakteristický pro nynější desetiletí, ve svém důsledku znamená úbytek pracovních míst a lze předpokládat, že do konce roku 2010 počet pracujících v obchodě může klesnout i pod hranici 600 tis..

Mezi odvětví terciéru, která se vyznačují v poslední době úbytkem pracovníků, patří také odvětví dopravy a spojů. Úbytek pracovníků je však zde patrný dříve než v obchodu, a to již od roku 1996. Na úbytku pracovníků se největší měrou podílí oba největší zaměstnavatelé tohoto odvětví, jimiž jsou České dráhy a Česká pošta. Vzhledem ke skutečnosti, že u obou společností se prosazují tendence k dalšímu uvolňování pracovníků, lze předpokládat, že celé odvětví dopravy a spojů se bude v příštích letech vyznačovat spíše úbytkem pracovníků.

Index vývoje zaměstnanosti 2005/1999 pod hranici 100 klesl také u dalších dvou odvětví: finanční zprostředkování a veřejná správa. Pokles počtu pracujících ve finančním sektoru dle VŠPS je minimální, je však potřeba zdůraznit, že peněžnictví a pojišťovnictví se rozvíjelo bouřlivě především v první polovině devadesátých let. Na konci roku 1989 v tomto odvětví pracovalo pouhých 25 950 osob, v roce 1999 to již bylo téměř 100 tis. osob. Do odvětví veřejné správy se započítávají i zaměstnanci armády, bezpečnosti a povinného sociálního zabezpečení. Také toto odvětví, podobně jako finančnictví, zaznamenávalo nárůst počtu zaměstnaných v průběhu devadesátých let. Maximální počet zaměstnaných vykazovala veřejná správa během roku 2000, a to 342,9 tis..

Překvapilo, že dvě významná odvětví, jak školství, tak zdravotnictví dle VŠPS během devadesátých let po roce 1992 vykazovala úbytek pracovníků. Nakolik jsou tyto informace korektní, lze ze současného pohledu těžko posoudit. Obě odvětví po roce 1989 však již vyznačují nárůstem počtu pracovníků, u zdravotnictví a sociální péče je tento nárůst dynamičtější. V roce 2005 zdravotnictví, včetně sociální péče, zaměstnávalo téměř 330 tis. osob, u školství počet zaměstnaných byl těsně pod hranicí 300 tis..

Jestli budeme podrobně analyzovat indexy růstu či poklesu v tab. č. 5 u dílčích odvětví terciéru, zjistíme že existují tři odvětví, vyznačující se pravidelným nárůstem počtu zaměstnanců. Konkrétně se jedná o pohostinství a ubytování, dále o vnitřně heterogenní odvětví, které lze stručně nazvat „služby pro podniky“, a také o odvětví ostatních veřejných, sociálních a osobních služeb. K největšímu absolutnímu nárůstu pracovníků došlo u dynamicky se rozvíjejícího odvětví služby pro podniky. V období 1993 – 2005 počet jejich pracovníků vzrostl téměř o 70 tis., z 219,6 tis. a 288,3 tis.. U ostatních služeb se jednalo o 26,9 tis. a u ubytování a stavování o 32,8 tis..

V pohostinství a ubytování v období 1993 – 1996 přibýlo 6,7 tis. pracovníků, v období 1996 – 1999 pouhých 1,8 tis., a teprve v posledním analyzovaném období 1999 – 2005 šlo hovořit o významnějším nárůstu pracovníků, neboť činil 24,3 tis., tedy více než 4 tis. ročně. I tak vykazovaný počet pracovníků v roce 2005 (181,7 tis.) se jeví, jako malý a to zejména z hlediska očekávaných přínosů z cestovního ruchu a rekreace pro naši ekonomiku.

3.2 Kraje České republiky

I když český statistický úřad hovoří o reprezentativnosti dat z výběrového šetření pracovních sil nejen do úrovně celé republiky, ale také do úrovně krajů ČR, lze o tomto tvrzení v některých případech pochybovat, neboť některé meziroční změny v počtu zaměstnanců v dílčích odvětvích jsou těžko objasnitelné (spíše nepravděpodobné). Proto tato subkapitola se zabývá pouze celkovou zaměstnaností v krajích, tedy ne sektorovou, či odvětvovou

Tab. 6: Zaměstnanost v krajích ČR ve vybraných letech období 1993 - 2005

KRAJE ČR	1993	1996	1999	2005
hlavní město Praha	602,8	622,2	621,0	615,2
Středočeský kraj	522,9	539,7	523,0	550,6
Jihočeský kraj	303,3	308,4	296,9	300,7
Plzeňský kraj	269,2	279,5	264,1	269,8
Karlovarský kraj	151,1	156,3	148,0	144,3
Ústecký kraj	399,6	378,3	352,7	357,9
Liberecký kraj	209,8	209,8	201,2	201,7
Královéhradecký kraj	259,4	271,9	258,0	257,0
Pardubický kraj	236,2	246,7	237,4	235,3
kraj Vysočina	235,3	243,1	232,0	236,7
Jihomoravský kraj	532,0	535,9	525,8	513,9
Olomoucký kraj	298,8	299,4	290,0	282,8
Zlínský kraj	278,4	282,6	271,6	262,6
Moravskoslezský kraj	574,7	598,3	542,6	535,6
Celkem	4 873,5	4 972,0	4 764,1	4 764,0

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006, vlastní výpočty

V roce 1993, který lze považovat z první rok oživení české ekonomiky (po fázi recese v letech 199 – 1992), se zastavilo uvolňování pracovníků, takže počet osob pracujících v národním hospodářství již meziročně neklesal, ale rostl, a to až do konce roku 1996. ČSÚ v roce 1993 vykazoval 4 873,5 tis. zaměstnaných, v roce 1996 to bylo téměř o 100 tis. osob více (4 972 tis.). S opětovnou recesí české ekonomiky, která započal zhruba v druhé polovině roku 1997,

dochází k poklesu počtu zaměstnaných v NH. Meziroční pokles v roce 1997 činil 35,5 tis.. O rok později počet zaměstnaných klesl o 70,8 tis. a v roce 1999 dokonce o 101,6 tis., takže na konci roku 1999 bylo v ČR vykazováno 4 764,1 tis. osob.

V dalším období po roce 1999, které je nazýváno i jako tzv. druhé oživení české ekonomiky se počet pracovníků již nijak výrazně neměnil. Toto období je spojeno spíše se strukturálními změnami zaměstnanosti. Takovýto vývoj však nebyl stejný ve všech krajích. Dokazují to i data o počtu zaměstnanců v letech 1993, 1996, 1999 a 2005 (viz. předchozí tabulka), a ještě lépe indexy vývoje zaměstnanosti ve třech sledovaných obdobích (tab. č. 7).

Tab. 7: Index vývoje zaměstnanosti v krajích ČR ve vybraných letech období 1993 - 2005

KRAJE ČR	1996/1993	1999/1996	2005/1999
hlavní město Praha	103,2	99,8	99,1
Středočeský kraj	103,2	96,9	105,3
Jihočeský kraj	101,7	96,3	101,3
Plzeňský kraj	103,8	94,5	102,2
Karlovarský kraj	103,5	94,7	97,5
Ústecký kraj	94,7	93,2	101,5
Liberecký kraj	100,0	95,9	100,2
Královéhradecký kraj	104,8	94,9	99,6
Pardubický kraj	104,5	96,3	99,1
kraj Vysočina	103,3	95,4	102,0
Jihomoravský kraj	100,7	98,1	97,8
Olomoucký kraj	100,2	96,9	97,5
Zlínský kraj	101,5	96,1	96,7
Moravskoslezský kraj	104,1	90,7	98,7
Celkem	102,0	95,8	100,0

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006, vlastní výpočty

V období 1993 – 1996 jediným krajem, ve kterém došlo k úbytku pracovníků byl kraj Ústecký (současné vymezení), a to zejména v důsledku poklesu těžby hnědouhelných společností Severočeské doly a Mostecká uhelná. Pokles těžby se promítl do výrazného snížení počtu pracovníků. Podle VŠPS na území současného Libereckého kraje byl počet zaměstnaných stejný, jak v roce 1993, tak 1996. Minimálním nárůstem zaměstnanosti, se v tomto období prezentovaly kraje Olomoucký a Jihomoravský. Naopak nejvyšší nárůst počtu zaměstnaných byl zjištěn v krajích Královéhradeckém a Pardubickém (v obou případech nárůst vyšší než 4%).

V období recese 1997 – 1999 dochází k dalšímu uvolňování pracovníků ve všech krajích ČR, a však v rozdílné intenzitě. V hlavním městě Praze se snížil počet pracovníků nepatrně (z 622,2 tis. na 621,0 tis.). Existovaly však kraje, v kterých počet zaměstnaných klesl během let 1996 -1999 o více než 5%.. Konkrétně se jednalo o kraje Královéhradecký, Karlovarský, Plzeňský, Ústecký a především Moravskoslezský. Úbytek zaměstnanců v tomto kraji činil 55,7 tis., to je 9,3% stavu ze roku 1996.

Největší variabilitou ve vývoji zaměstnanosti se vyznačovaly kraje v posledním analyzovaném období (1999 – 2005). Celkem 6 krajů vykázalo přírůstek počtu zaměstnanců. Největší byl Středočeském kraji, kde zejména zázemí hlavního města Prahy vznikla řada nových pracovních míst ve výrobních a logistických firmách, postavených na zelené louce. Během šesti let počet zaměstnanců v tomto kraji se zvýšil o 27,6 tis., tedy o více než 5%. Po Středočeském kraji největší přírůstky pracovníků zaznamenaly kraje Plzeňský, a zejména díky firmě Bosch Diesel, i kraj Vysočina. Přírůstky zaměstnanců v dalších třech krajích (Ústecký, Jihočeský a Liberecký) již byly nižší. Na druhé straně osm krajů ČR vykázalo úbytek zaměstnanců. K jejich největšímu úbytku došlo ve Zlínském kraji.

3.3 Olomoucký kraj

Po dohodě s vedoucím diplomové práce je věnována větší pozornost rozboru vývoje zaměstnanosti v jednom z krajů ČR, a to nejen pomocí dat o vývoji počtu zaměstnaných v jednotlivých odvětvích ekonomiky kraje, nebo pomocí odvětvových indexů vývoje zaměstnanosti, ale také pomocí koeficientů odvětvové specializace. Za modelový kraj byl vybrán kraj Olomoucký. Pro všechny čtyři studované roky (1993, 1996, 1999 a 2005) byly vypočítány koeficienty specializace za odvětví sledovaná VŠPS. Pokud byl hodnota indexu specializace v určitém odvětví větší než 1,2 šlo hovořit o situaci, kdy Olomoucký kraj je zaměřen na určité výrobní či nevýrobní odvětví.

Následující tabulka č.8 vystihuje změny ve struktuře zaměstnaných v Olomouckém kraji v letech 1993 – 2005. Všechna odvětví výrobních sektorů ekonomiky kraje se vyznačovala úbytkem pracovníků. O nárůstu počtu pracujících v lesnictví a rybolovu na Olomoucku v období 1993 – 1996 lze velmi silně pochybovat. V absolutním vyjádření zaznamenal během dvanácti let zpracovatelský průmysl úbytek ve výši 21,4 tis. osob a zemědělství ve výši 12,2 tis. osob. Jediným výrobním odvětvím, o kterém nelze pochybovat, že v něm došlo k nárůstu počtu zaměstnaných je stavebnictví. Nicméně uváděný počet zaměstnaných ve stavebnictví

v roce 1999 (30,5 tis.) je nadhodnocený a spíše lze předpokládat, že v tomto roce ve stavebnictví pracovalo asi o pět tisíc osob méně.

Tab. 8: Struktura zaměstnaných v NH v Olomouckém kraji v letech 1993 – 2005 (v tis.)

ZAMĚSTNANÍ V NH - Olomoucký kraj	1993	1996	1999	2005
Zemědělství, myslivost a související činnosti	25,2	21,3	15,3	13,0
Lesnictví, rybolov, chov ryb a související činnosti	4,0	6,5	4,1	3,6
Těžba nerostných surovin	2,4	2,5	2,2	1,3
Zpracovatelský průmysl	106,6	98,3	92,5	85,2
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	3,0	2,9	2,7	2,5
Stavebnictví	21,9	24,5	30,5	26,4
Obchod, oprava motorových vozidel a spotřebního zboží	26,2	39,4	37,8	36,3
Ubytování a stravování	7,1	7,6	7,4	10,6
Doprava, skladování a spoje	26,1	23,8	21,0	20,7
Finanční zprostředkování	2,2	3,8	4,3	3,7
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	7,6	10,4	10,0	12,6
Veřejná správa a obrana, povinné soc. zabezpečení	18,4	15,1	19,7	19,3
Vzdělávání	24,4	19,3	17,7	17,8
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	16,2	16,6	16,4	19,5
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	7,7	7,4	8,4	10,0
Celkem	298,8	299,4	290,0	282,8

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006 + vlastní výpočty
Vysvětlivky: NH – národní hospodářství

Tab. 9: Index vývoje zaměstnaných v jednotlivých odvětvích NH v Olomouckém kraji

ZAMĚSTNANÍ V NH - Olomoucký kraj	1996/1993	1999/1996	2005/1999
Zemědělství, myslivost a související činnosti	84,5	71,8	85,0
Lesnictví, rybolov, chov ryb a související činnosti	162,5	63,1	87,8
Těžba nerostných surovin	104,2	88,0	59,1
Zpracovatelský průmysl	92,2	94,1	92,1
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	96,7	93,1	92,6
Stavebnictví	111,9	124,5	86,6
Obchod, oprava motorových vozidel a spotřebního zboží	150,4	95,9	96,0
Ubytování a stravování	107,0	97,4	143,2
Doprava, skladování a spoje	91,2	88,2	98,6
Finanční zprostředkování	172,7	113,2	86,0
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	136,8	96,2	126,0
Veřejná správa a obrana, povinné soc. zabezpečení	82,1	130,5	98,0
Vzdělávání	79,1	91,7	100,6
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	102,5	98,8	118,9
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	96,1	113,5	119,0
Celkem	100,2	96,9	97,5

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006 + vlastní výpočty

Za neobjektivní lze považovat i některé údaje o zaměstnanosti v odvětvích nevýrobního sektoru. Jde především o počty zaměstnaných v roce 1993 v odvětví obchod a také odvětví vzdělávání či školství. Dle VŠPS pracovalo v Olomouckém kraji v tomto roce v obchodě 26,2 tis. zaměstnanců, ale již v roce 1994 to bylo 33,3 tis.. Meziroční nárůst ve výši 7,1 tis pracovníků v obchodě na území kraje není možný. Podobné lze konstatovat u školství, u kterého VŠPS vykazalo v kraji v roce 1993 až 24,4 tis. zaměstnanců, ale o rok později (1994) již jenom 19,1 tis., což by znamenalo úbytek ve výši 5,3 tis. osob.

Mezi odvětví s pravidelným úbytkem zaměstnanců patří ve službách odvětví doprava a spoje. Dle VŠPS byl tento úbytek daleko intenzivnější, než tomu bylo v případě celé ČR. Data o zaměstnanosti signalizují, že v dopravě ČR klesá význam Olomouckého kraje. Z důvodu omezenosti dat však nemusí jít o pravdivé konstatování. Z odvětví služeb se vyznačují prakticky pravidelným nárůstem počtu zaměstnanců tato odvětví: ubytování a stravování, dále služby pro podniky a také ostatní veřejné, sociální a osobní služby. Nejstabilnějším odvětvím v terciéru se jeví odvětví veřejné správy, když i u něho lze pochybovat s poklesem počtu zaměstnanců v roce 1996 na 15,1 tis.. Ve skutečnosti jejich počet byl zhruba o 3 tis. vyšší..

Tab. 10: Koefficienty specializace v jednotlivých odvětvích NH v Olomouckém kraji

ZAMĚSTNANÍ V NH - Olomoucký kraj	1993	1996	1999	2005
Zemědělství, myslivost a související činnosti	1,28	1,41	1,25	1,45
Lesnictví, rybolov, chov ryb a související činnosti	1,22	1,97	1,45	1,57
Těžba nerostných surovin	0,31	0,46	0,47	0,44
Zpracovatelský průmysl	1,20	1,16	1,16	1,11
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	0,49	0,48	0,53	0,55
Stavebnictví	0,84	0,87	1,13	0,97
Obchod, oprava motorových vozidel a spotřebního zboží	0,84	1,02	0,97	0,99
Ubytování a stravování	0,78	0,81	0,77	0,98
Doprava, skladování a spoje	1,10	1,02	0,93	0,97
Finanční zprostředkování	0,53	0,67	0,71	0,65
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	0,56	0,67	0,64	0,74
Veřejná správa a obrana, povinné soc. zabezpečení	0,97	0,81	0,96	0,98
Vzdělávání	1,26	1,03	1,01	1,01
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	0,94	1,01	0,97	1,00
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	0,77	0,74	0,78	0,89
Celkem	1,00	1,00	1,00	1,00

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006 + vlastní výpočty

V roce 1993 koeficienty specializace, které dosahovaly nejméně hodnoty 1,2 byly zjištěny u těchto odvětví: zemědělství, vzdělávání, lesnictví a zpracovatelský průmysl. V předchozím textu však byl zpochybněn počet zaměstnaných ve vzdělávání, takže u Olomouckého kraje šlo v té době hovořit pouze o specializaci na zemědělství, lesnictví a zpracovatelský průmysl (byl silně orientován na potravinářství a strojírenství). Z hlediska ostatních odvětví nelze opomenout poměrně vysoký koeficient specializace u odvětví doprava a spoje. V dalších letech magickou hranici 1,2 pro kraje (tato hranice pro okresy je 2,0) překročily u Olomouckého kraje již jenom dvě odvětví, a to zemědělství a lesnictví.

V roce 2005 koeficient specializace ve výši nejméně 1,0, kromě těchto dvou odvětví, dosáhly na Olomoucku zpracovatelský průmysl, vzdělávání a zdravotnictví včetně sociální péče. Vzhledem k významu Olomouce, jako centra střední Moravy, se však jeví výše koeficientů u školství i zdravotnictví, jako nízká. Výše koeficientů 0,65 u finančnictví a pojišťovnictví, a 0,74 u agregovaného odvětví „služby pro podniky“ je až zarážející. Zejména v případě druhého koeficientu ukazuje na nízkou podnikatelskou aktivitu místního obyvatelstva. Pozitivním jevem je narůstání koeficientů specializace u odvětví ubytování a stravování. V roce 2005 se podíl tohoto odvětví na celkové zaměstnanosti v Olomouckém kraji přiblížil republikovému průměru (0,98). Nicméně vzhledem k existujícím atraktivitám cestovního ruchu a rekreace v kraji je tento koeficient také nízký.

4. Struktura nezaměstnanosti: vývoj v období let 1993 – 2005

4.1 Nezaměstnanost po roce 1989: hodnocení vývoje pomocí míry registrované nezaměstnanosti

Období přechodu od totalitního politického systému s centrálně plánovanou ekonomikou k pluralitní demokratické společnosti s tržním hospodářstvím bylo doprovázeno řadou nových, více či méně nevyhnutelných negativních jevů a problémů. V případě České republiky nemá tento proces v historii obdoby, zejména proto, že žádná země světa nebyla tak socializována (s výjimkou SSSR, či spíše Ruska) a zároveň neměla zkušenost a tradici příslušnosti k nejvyspělejším zemím. Srovnávat transformační procesy středoevropských a východoevropských zemí (zvláště pak České republiky, Slovenska a bývalého SSSR) s hospodářským vývojem takových posttotalitních zemí jako Španělsko, Portugalsko, či dokonce Tchaj-wan, Jižní Korea, Chile nebo Argentina není vhodné, zejména z toho důvodu, že v těchto zemích vždy soukromý sektor představoval (i přes různé modifikace) základ jejich ekonomiky.

Základní obraz regionálních diferencí v úrovni nezaměstnanosti se vytvořil již v průběhu roku 1991 a dá se říci, že v následujícím období se vcelku podle očekávání vyostřil a stabilizoval. Nejdůležitější změny souvisely se změnou geopolitické situace a polohy některých regionů (v první fázi) a zejména se započatými strukturálními změnami, které stále silněji ovlivňují reprodukci tohoto obrazu (v současnosti). Zjištěné skutečnosti indikují současné i perspektivní problémové oblasti a jasně určují priority regionální politiky.

Míra nezaměstnanosti v České republice v roce 1990 byla ve srovnání s vyspělými tržními ekonomikami velmi nízká, ale prokazovala ve srovnání s nimi velkou dynamiku. V roce 1990 byl vykazován nárůst registrovaných uchazečů o práci o 40 % měsíčně, což začalo vzbuzovat velké obavy a vyvolávat katastrofické scénáře. V té době se hovořilo o možném milionu nezaměstnaných již v roce 1992. V roce 1991 se dále zvyšoval počet nezaměstnaných, zejména v důsledku značného propadu výroby (V., Spěváček a kol., 2002)

Ten byl způsoben mnoha faktory, mimo jiné rozpadem trhů RVHP a náročným prostředím západních trhů. Nominální měnový kurz koruny vůči západním měnám v důsledku

provedených devalvací znamenal zdražení vstupů do našich podniků. Došlo ke zhoršení platebních poměrů mezi podniky.

V důsledku poklesu reálných mezd a zvýšení životních nákladů poklesla i kupní síla obyvatelstva - cenové šoky roku 1991 způsobené cenovou liberalizací k 1. 1. 1991, znamenaly snížení koupěschopné poptávky obyvatelstva. Míra nezaměstnanosti v tomto roce průběžně rostla a dosáhla v prosinci 1991 v té době nejvyšší hodnoty 4,25 %.

V průběhu roku 1992 dochází ke zvratu dynamiky míry nezaměstnanosti. Roční míra nezaměstnanosti v České republice představovala hodnotu 3,1 %, přičemž lednová hodnota 4,3 % poklesla až na 2,6 % na konci prosince. Zvyšuje se počet českých pracovníků, kteří vyjíždějí za prací do zahraničí, ať již oficiálně či neoficiálně.

V roce 1993 dosahuje průměrná míra nezaměstnanosti v České republice hodnoty 3,0 % a je to nejnižší míra nezaměstnanosti ze všech postkomunistických zemí. V celku se podařilo udržet proporce mezi rychlostí transformace na straně jedné a udržením sociálně přijatelné míry nezaměstnanosti na straně druhé tak, že nebyl výrazněji narušen sociální smír. V průběhu dalšího období se však trvající přezaměstnanost stává komplikací, především v souvislosti s formální privatizací (převod státních podniků na akciové společnosti s velkým podílem státní účasti).

V podnicích zůstává vázáno značné množství lidí, kteří vyčkávají, jaký bude osud podniku. Nejsou to většinou neaktivnější a nejschopnější pracovníci. Ti schopní jsou již dávno v soukromém sektoru a s větším či menším úspěchem podnikají (V., Spěváček a kol., 2002).

Vývoj míry nezaměstnanosti v celostátním průměru vykazoval i v letech následujících stabilní, spíše klesající tendenci. V roce 1994 byla roční míra nezaměstnanosti na úrovni 3,3 %, v roce 1995 klesla dokonce na 3,0 %. Rok 1996, pokud jde o vývoj nezaměstnanosti, byl posledním rokem, kdy se nezaměstnanost pohybovala na tříprocentní úrovni. Rok 1997 (4,4 %) a především průběh roku 1998 (6,0 %) představovaly výrazný zvrát v poklidném vývoji míry nezaměstnanosti. Roční míra nezaměstnanosti v roce 1999 překročila v závěru roku hranici 9,4 %. V roce 2000 došlo k poklesu míry nezaměstnanosti na úroveň 8,8 %. V roce 2001 se míra nezaměstnanosti pohybovala mezi 8,4 % - 8,8 %.

Na konci roku 2002 bylo poprvé v České republice více než 500 tis. registrovaných uchazečů o práci (514 435) a míra nezaměstnanosti se přiblížila hranici 10 % (9,8 %). V prosinci 2003 tato hranice padla, neboť počet uchazečů se zvýšil na 542 420, což reprezentovalo míru nezaměstnanosti ve výši 10,3 %. Tato míra byla dosud maximální prosincovou hodnotou, neboť o rok později míra nezaměstnanosti se snížila na 10,1 %. Posledním analyzovaným rokem byl rok 2005 na jehož konci bylo na úřadech práce registrováno více než 510 tis. nezaměstnaných a míra nezaměstnanosti činila 9,4 %. Od poloviny roku 2004 se do čístatel při výpočtu míry registrované nezaměstnanosti zadávají ne již všichni registrovaní, ale pouze dosažitelní uchazeči. Těch na konci roku 2005 bylo v ČR o něco více než 481 tis., takže míra nezaměstnanosti dle nové metodiky činila pro ČR 8,9 %, tedy o 0,5 procentního bodu méně než míra nezaměstnanosti vypočítaná podle metodiky staré.

Od počátku transformace provázely vývoj nezaměstnanosti stále se prohlubující rozdíly mezi jednotlivými regiony. Nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovní síle v regionální struktuře se soustavně zhoršoval a to především v oblastech s převládajícím těžebním a těžkým průmyslem a v oblastech s převládajícím zemědělstvím. V těchto oblastech se probíhající restrukturalizace (u těžebního a těžkého průmyslu především útlumy), v zemědělství rozpad jednotných zemědělských družstev a státních statků, poznamenaly vývoj nezaměstnanosti nejvíce. Od samého začátku transformace se objevovaly na předních místech v počtu nezaměstnaných okresy na Severní Moravě, v Severních Čechách, ale i okresy na Jižní Moravě. Okres Louny byl mezi českými okresy s převažující zemědělskou výrobou v devadesátých letech vždy na prvním místě, pokud jde o nezaměstnanost. Z počátku byly tyto rozdíly relativně malé, s postupující transformací se rychle zvětšovaly. V roce 1998 překročily rozdíly v mírách nezaměstnanosti úroveň 10 % a v roce 2000 již míra nezaměstnanosti na okrese Most překročila úroveň 20 %. Později tuto hranici překročil také okres Karviná. Nejnižší počet lidí bez práce vykazuje tradičně Praha, okresy Praha západ, Praha východ, ale i okresy v Jižních Čechách.

Na konci roku 2005 existoval v ČR jeden okres, ve kterém míra nezaměstnanosti byla vyšší než 20 % (Most 21,2 %) a sedm okresů ve kterých míra nezaměstnanosti překračovala hranici 15 % v tomto pořadí: Karviná (18,6 %), Jeseník (16,9 %), Teplice (16,8 %), Bruntál (15,9 %), Chomutov (15,5 %), Hodonín (15,2 %) a Děčín (15,1 %). Kromě pražských okresů míru nezaměstnanosti pod 5 % vykázaly také Mladá Boleslav (3,8 %), České Budějovice (4,6 %), Benešov (4,6 %), Plzeň – město (4,7 %) a Pelhřimov (4,9 %). Z krajů ČR nejnižší míru

nezaměstnanosti měly na konci roku 2005: Hlavní město Praha (3,2 %) a kraje Středočeský (6,3 %), Plzeňský (6,4 %) a Jihočeský (6,7 %). Naopak nejvyšší míra nezaměstnanosti přetrvávala v krajích Ústeckém (15,4 %) a Moravskoslezském (14,2 %). V dalších třech krajích překračovala registrovaná nezaměstnanost hranici 10 %. Konkrétně se jednalo o kraje Olomoucký (10,6 %), Karlovarský (10,3 %) a Jihomoravský (10,2 %).

4.2 Obecná míra nezaměstnanosti v letech 1993 – 2005

Rozdíly mezi mírou registrované nezaměstnanosti a obecnou mírou nezaměstnanosti jsou podrobně vysvětleny již v předchozím textu diplomové práce (subkapitola 2.6). Když vypočítáme průměrný počet uchazečů o zaměstnání registrovaných na úřadech práce (ÚP) v roce 1993, jako průměr počtu uchazečů zjištěných na konci všech měsíců, tak dostaneme údaj 157,1 tis., to znamená údaj o 62,9 tis. nezaměstnaných menší, než zjistilo VŠPS v roce 1993. Míra nezaměstnanosti v tomto roce podle výběrového šetření činila 4,3 %, ale podle registrace uchazečů na ÚP pouze 3,0 %. Rozdíl mezi oběma mírami teda dosahoval 1,3 procentního bodu. Na druhé straně z dat uvedených v následující tabulce plyne, že počet nezaměstnaných v žádném roce dle VŠPS nepřekročil hranici 500 tis.. To znamená, že variabilita počtu uchazečů i míry nezaměstnanosti v ČR v období let 1993 - 2005 je ve výběrovém šetření daleko menší.

Tab. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti v ČR v letech 1993 - 2005

Rok	Počet nezaměstnaných	Míra nezaměstnanosti
1993	220,0	4,3
1994	221,2	4,3
1995	208,1	4,0
1996	201,5	3,9
1997	248,3	4,8
1998	335,7	6,5
1999	454,1	8,7
2000	454,5	8,8
2001	418,3	8,1
2002	374,1	7,3
2003	399,1	7,8
2004	425,9	8,3
2005	410,2	7,9

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006 + vlastní výpočty

Data z VŠPS však jednoznačně ukazují, že v období oživení české ekonomiky v letech 1993 – 1996 počet nezaměstnaných mírně klesal. Naproti tomu v době opětovné stagnace české

ekonomiky dochází k mimořádnému nárůstu počtu nezaměstnaných. Zatímco v roce 1996 počet nezaměstnaných v ČR činil zhruba 200 tis., tak v roce 1999 se jejich počet více než zdvojnásobil a překročil hranici 450 tis.. Míra nezaměstnanosti se blížila k devíti procentům. V roce 2000 byl zjištěn téměř stejný počet nezaměstnaných jako v roce předchozím, poté dochází k jejich úbytku pod hranici 400 tis. (dílní minimum v roce 2002 ve výši 374,1 tis.). V dalších letech však počet nezaměstnaných vzrostl a v roce 2004 bylo zaznamenáno dílní maximum, které reprezentovalo 425,9 tis. nezaměstnaných. V posledním analyzovaném roce 2005 počet nezaměstnaných klesl na 410,2 tis. (míra nezaměstnanosti 7,9 %).

4.3 Specifické míry nezaměstnanosti

Výběrové šetření pracovních sil nám umožňuje celkem objektivně analyzovat situaci na trhu práce, neboť nám poskytuje informace nejen o struktuře nezaměstnaných, ale jak již bylo dříve uvedeno, taky o struktuře zaměstnaných, takže lze jednoduše vypočítat specifické míry nezaměstnanosti. Tyto míry jsou pro hodnocení situace na trhu práce daleko vhodnější než pouze relativní data ukazující na zastoupení jednotlivých skupin nezaměstnaných na celém souboru nezaměstnaných.

Tab. 12: Specifické míry nezaměstnanosti podle pohlaví

Rok	Zaměstnaní		Nezaměstnaní		Specifická míra nezaměstnanosti	
	Muži	ženy	muži	ženy	Muži	Ženy
1993	2 735,4	2 138,1	97,0	123,1	3,4	5,4
1994	2 758,9	2 167,9	102,4	118,7	3,6	5,2
1995	2 784,9	2 177,7	98,1	110,0	3,4	4,8
1996	2 803,0	2 169,0	95,4	106,1	3,3	4,7
1997	2 788,2	2 148,3	112,7	135,6	3,9	5,9
1998	2 756,9	2 108,8	146,2	189,5	5,0	8,2
1999	2 694,4	2 069,7	211,2	242,9	7,3	10,5
2000	2 675,7	2 055,9	211,6	242,9	7,3	10,6
2001	2 674,0	2 053,7	193,2	225,1	6,7	9,9
2002	2 700,4	2 064,5	169,3	204,9	5,9	9,0
2003	2 686,2	2 047,0	174,6	224,5	6,1	9,9
2004	2 663,1	2 043,5	201,2	224,7	7,0	9,9
2005	2 705,5	2 058,5	186,7	223,5	6,5	9,8

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006, vlastní výpočty

Data o počtu nezaměstnaných podle pohlaví uvedené v předchozí tabulce vypovídají, že v každém kalendářním roce v období let 1993 – 2005 měly převahu mezi nezaměstnanými ženy nad muži. Největší rozdíly ve prospěch žen byly zjištěny v roce 2003, kdy počet

nezaměstnaných žen byl od počtu mužů vyšší téměř o 50 tis. (49,9 tis.). Tomu odpovídal i rozdíl v míře nezaměstnanosti obou pohlaví. Míra nezaměstnanosti u žen dosahovala 9,9 %, ale u mužů jenom 6,1 %. Nejvyšší specifické míry nezaměstnanosti u žen byly zjištěny v letech 2000 a 2001, kdy v obou případech překračovaly hranici 10 %. Také u mužů v těchto letech specifická míra nezaměstnanosti dosáhla svého maxima (7,3 %).

Tab. 13: Struktura nezaměstnaných podle věku (v tis. osob)

Rok	Nezaměstnaní			
	15 – 24 let	25 – 39 let	40 – 54 let	55 a více let
1993	71,5	78,3	53,1	17,1
1994	76,4	82,1	48,4	14,3
1995	67,4	74,9	52,2	13,5
1996	60,7	70,5	53,3	17,0
1997	70,9	88,6	72,3	16,5
1998	102,2	117,1	97,4	19,0
1999	133,3	161,2	136,3	23,3
2000	122,3	164,4	144,6	23,2
2001	107,9	159,6	126,7	24,1
2002	93,6	140,0	117,9	22,6
2003	95,2	152,0	125,0	27,0
2004	101,4	157,1	134,2	33,2
2005	88,6	151,8	135,1	34,8

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006, vlastní výpočty

Velmi zajímavou informací o struktuře nezaměstnaných poskytují údaje v tabulce č 13, která se zabývá rozborem nezaměstnanosti obyvatelstva podle věku. U nejmladší analyzované věkové skupiny (15 – 24) nejvíce nezaměstnaných bylo zjištěno v roce 1999, a to 133,3. Po tomto roce již začíná docházet k úbytku tzv. „mladých nezaměstnaných“ i v důsledku méně četných ročníků vstupujících na trh práce, takže VŠPS vykazovalo v roce 2005 u této věkové skupiny již jenom 88,6 tis. nezaměstnaných.

V následujících věkových skupinách osob tzn. jak ve věku 25 – 39 a 40 – 54 bylo maximální počet nezaměstnaných zaznamenán v roce 2000. Nepříjemným zjištěním u osob věkové skupiny 40 – 54 let je skutečnost, že po předchozím snížení počtu nezaměstnaných ze 144,6 tis. v roce 2000 na 117,9 tis. v roce 2002 začíná docházet k opětovnému nárůstu nezaměstnaných v tomto vyšším věku. Maximální počet nezaměstnaných ve věkové skupině 55 a více let odhalilo VŠPS v posledním analyzovaném roce 2005. To signalizuje nižší adaptabilitu starší generace na současné podmínky na trhu práce. Zároveň to také naznačuje očekávaný nárůst dlouhodobé nezaměstnanosti, neboť starší ekonomicky aktivní obyvatelstvo

bude obtížně hledat uplatnění na trhu práce. Vyšší počet nezaměstnaných však také souvisí s početnými ročníky narozenými v období po druhé světové válce.

Tab. 14: Specifické míry nezaměstnanosti podle věku (v %)

Rok	Specifická míra nezaměstnanosti podle věku			
	15 – 24 let	25 – 39 let	40 – 54 let	55 a více let
1993	8,4	4,2	2,7	4,2
1994	8,7	4,5	2,4	3,5
1995	7,8	4,1	2,5	3,1
1996	7,2	4,0	2,5	3,7
1997	8,6	5,0	3,4	3,6
1998	12,4	6,5	4,6	4,2
1999	17,0	8,7	6,5	4,9
2000	17,0	8,6	6,9	4,9
2001	16,6	8,2	6,2	4,8
2002	16,0	7,1	5,8	4,0
2003	17,6	7,6	6,3	4,4
2004	20,4	7,8	6,8	5,1
2005	19,3	7,4	6,9	5,0

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006, vlastní výpočty

Z rozboru specifických měr nezaměstnanosti však vyplývá, že nejvyšší míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 – 24 let byla dosažena v roce 2004, kdy překročila hranici 20 %. Je však potřeba si uvědomit, že rozhodující část osob této věkové skupiny není zaměstnaná, či nezaměstnaná, ale studuje na středních a vysokých školách. Maximální míra nezaměstnanosti u osob ve věku 25 – 39 let byla zjištěna v roce 1999 (8,7 %) a u osob 40 – 54 let nejen v roce 2000, ale také v roce 2005 (6,9 %). Míra nezaměstnanosti osob nejstarší analyzované věkové skupiny v posledních dvou letech již dosáhla či překročila hranici 5 %.

Struktura nezaměstnaných podle nejvyššího stupně dokončeného vzdělání zaznamenala v průběhu let 1993 – 2005 výrazné změny. Z relativních dat o nezaměstnaných by se mohlo zdát, že situace nezaměstnaných osob se základním vzděláním se na trhu práce zlepšuje. Podíl nezaměstnaných osob se základním vzděláním na celkovém počtu nezaměstnaných v roce 1993 dosahoval 29,2 %, zatím co v roce 2005 již jenom 24,1 %. Jak je patrné z dalších dat, uvedených v této subkapitole, situace nezaměstnaných se základním vzděláním se zhoršuje a není u nich vůbec jednoduché uplatnit se na současném trhu práce. Maximální počet nezaměstnaných osob se základním vzděláním, byl v průběhu sledovaného období zjištěn v roce 2000 (téměř 120 tis.).

Tab. 15: Struktura nezaměstnaných podle vzdělání (v tis. osob)

Rok	Nezaměstnaní			
	základní	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské
1993	64,2	94,9	50,5	10,5
1994	64,5	95,3	52,5	8,8
1995	71,5	88,9	41,0	6,7
1996	68,2	86,2	41,2	5,8
1997	75,8	104,8	59,2	8,5
1998	88,1	146,4	89,0	12,2
1999	109,3	209,3	118,5	17,1
2000	119,7	202,3	116,2	16,4
2001	114,2	184,7	104,8	14,6
2002	91,7	175,9	92,8	13,7
2003	93,3	191,4	100,0	14,4
2004	104,6	211,0	95,1	15,2
2005	98,9	198,7	95,9	16,6

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006, vlastní výpočty

Nejvyšší počet nezaměstnaných osob se středním vzděláním bez maturity byl zaznamenán v roce 2004 (211 tis.). Také v dalších letech 1999 – 2000 jejich počet překračoval hranici 200 tis.. Právě v těchto dvou letech byl zjištěn maximální počet nezaměstnaných osob se středním vzděláním bez maturity (viz. tab. č. 15). Nejvyšší počet nezaměstnaných osob s vysokoškolským vzděláním (17,1 tis.) byl vykazován v roce 1999.

Tab. 16: Specifické míry nezaměstnanosti podle vzdělání (v %)

Rok	Specifická míra nezaměstnanosti podle vzdělání			
	základní	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské
1993	8,9	4,1	3,3	2,0
1994	9,4	4,1	3,3	1,7
1995	10,8	3,8	2,5	1,2
1996	11,2	3,6	2,5	1,1
1997	13,5	4,4	3,5	1,5
1998	16,1	6,2	5,1	2,2
1999	20,9	8,9	6,7	3,0
2000	22,3	9,0	6,4	2,8
2001	21,6	8,4	5,7	2,4
2002	20,8	7,8	5,1	2,1
2003	22,5	8,4	5,6	2,2
2004	26,1	9,4	5,3	2,3
2005	26,7	8,9	5,1	2,3

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006, vlastní výpočty

Specifická míra nezaměstnanosti osob se základním vzděláním vzrostla v období let 1993 – 2005 trojnásobně a to z 8,9 % na počátku sledovaného období na 26,7 % v roce 2005.

Specifická míra nezaměstnanosti osob se středním vzděláním bez maturity konvergovala k desetiprocentní hranici v roce 2004, kdy dosáhla hodnoty 9,4 %. Nejvyšší míra nezaměstnanosti u středoškoláků s maturitou (6,7 %) a absolventů vysokých škol (3,0 %) byla zaznamenána v obou případech ještě v průběhu roku 1999, tzn. na konci období opětovné recese.

4.4 Regionální rozdíly v nezaměstnanosti

Výběrovým šetřením pracovních sil v roce 1993 bylo zjištěno, že v tomto roce nejvyšší míru nezaměstnanosti měl Moravskoslezský kraj (5,8 %) a nejnižší kraje Jihočeský a Liberecký (3,3 %). Variační rozpětí tedy dosahovalo pouhých 2,5 %. O rok později však již nejvyšší míru nezaměstnanosti vykazoval Ústecký kraj a nejnižší hlavní město Praha. Tato situace (stejně kraje s maximální a minimální hodnotou) byla poté stabilní až do konce roku 2005 s výjimkou let 2001 – 2003, kdy nejvyšší míra nezaměstnanosti byla zaznamenána opět v kraji Moravskoslezském.

Tab. 17: Vývoj míry nezaměstnanosti v ČR v letech 1993 - 1999 v krajích ČR

Kraje ČR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Hlavní město Praha	3,5	2,8	2,5	2,0	2,4	3,3	4,0
Středočeský kraj	4,4	3,8	3,8	3,1	3,8	5,4	8,0
Jihočeský kraj	3,3	3,2	2,5	2,8	3,4	4,9	6,2
Plzeňský kraj	4,0	3,8	3,3	2,7	4,3	5,4	6,8
Karlovarský kraj	4,7	5,1	4,0	3,4	4,5	6,8	8,1
Ústecký kraj	4,6	6,5	7,1	9,0	9,9	11,7	15,4
Liberecký kraj	3,3	3,8	3,9	3,8	3,8	6,9	8,2
Královéhradecký kraj	4,3	3,4	3,1	3,2	3,7	5,0	7,0
Pardubický kraj	4,2	3,5	3,7	3,8	4,3	6,0	8,0
kraj Vysočina	4,4	4,2	3,7	3,3	4,3	5,8	8,7
Jihomoravský kraj	4,2	3,9	3,3	3,2	3,6	5,1	8,0
Olomoucký kraj	4,8	5,1	4,6	4,9	5,3	7,2	10,6
Zlínský kraj	4,2	3,8	4,1	3,5	4,3	6,4	8,6
Moravskoslezský kraj	5,8	6,4	5,8	5,2	8,0	10,1	13,0
Česká republika celkem	4,3	4,3	4,0	3,9	4,8	6,5	8,7

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006

Jednotlivé kraje vykazovaly obvykle nejvyšší míru nezaměstnanosti v letech, kdy podle VŠPS byl v České republice nejvyšší počet nezaměstnaných. Jednalo se tedy o roky 1999 a 2000.

V roce 1999 svoji nejvyšší míru nezaměstnanosti dosáhlo šest krajů, a to: kraj Vysočina (8,7 %), kraje Liberecký (8,2 %), Středočeský (8,0 %), Královéhradecký (7,0 %), Plzeňský (6,8 %) a Jihočeský (6,2 %). V roce 2000 se svojí maximální mírou nezaměstnanosti prezentovaly celkem čtyři kraje: Ústecký (16,0 %), Olomoucký (12,8 %), Pardubický (8,3 %) a hlavní město Praha (4,2 %). Zbylé čtyři kraje nejvyšší míry nezaměstnanosti dosáhly v jiných letech, a to v roce 2001 Jihomoravský kraj (8,5 %), v roce 2003 Moravskoslezský kraj (14,7 %) a v roce 2005 Zlínský (9,4 %) a Karlovarský (10,9 %).

Tab. 18: Vývoj míry nezaměstnanosti v ČR v letech 1999 - 2005 v krajích ČR

Kraje ČR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hlavní město Praha	4,0	4,2	3,9	3,6	4,2	3,9	3,5
Středočeský kraj	8,0	7,5	6,7	4,9	5,2	5,4	5,2
Jihočeský kraj	6,2	5,8	5,6	5,0	5,2	5,7	5,0
Plzeňský kraj	6,8	6,2	5,8	4,7	5,3	5,8	5,1
Karlovarský kraj	8,1	8,4	7,4	7,5	6,4	9,4	10,9
Ústecký kraj	15,4	16,0	13,3	12,7	13	14,5	14,5
Liberecký kraj	8,2	6,2	6,2	4,7	6,1	6,4	6,5
Královéhradecký kraj	7,0	6,1	6,1	4,2	5,8	6,6	4,8
Pardubický kraj	8,0	8,3	6,4	7,2	7,6	7,0	5,6
kraj Vysočina	8,7	6,8	6,1	5,1	5,3	6,8	6,8
Jihomoravský kraj	8,0	8,3	8,5	7,6	8,0	8,3	8,1
Olomoucký kraj	10,6	12,8	10,4	9,6	9,6	12,0	10,0
Zlínský kraj	8,6	8,1	8,5	7,9	7,5	7,4	9,4
Moravskoslezský kraj	13,0	14,3	14,3	13,3	14,7	14,5	13,9
Česká republika celkem	8,7	8,8	8,1	7,3	7,8	8,3	7,9

Zdroj: Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006

Podrobně si všimněme vývoje míry nezaměstnanosti v Olomouckém kraji. Jeho postavení v celém analyzovaném období let 1993 – 2005 bylo velmi málo lichotivé. V roce 1993 Olomoucký kraj vykazoval po Moravskoslezském kraji druhou nejvyšší míru nezaměstnanosti, která v té době činila 4,8 %. Od roku 1994 až do roku 2004 míra nezaměstnanosti v Olomouckém kraji byla stabilně třetí nejvyšší, ze všech krajů ČR. Teprve v roce 2005 se kromě Ústeckého (14,5 %) a Moravskoslezského (13,9 %) kraje dostal před Olomoucký kraj (10,0 %) kraj Karlovarský (10,9 %).

5. Zaměstnanost a nezaměstnanost v roce 2006

5.1 Zaměstnanost

Rok 2006 lze v ČR charakterizovat růstem počtu zaměstnaných, a to zejména v sekundárním sektoru NH, a také výrazným úbytkem nezaměstnaných. Jediným sektorem s úbytkem pracovníků byl sektor primární. V roce 2005 počet zaměstnaných v primárním sektoru NH dosahoval 189,4 tis.. V průběhu 1. čtvrtletí roku 2006 zaměstnanost významně klesla na 176,6 tis., ve druhém a třetím čtvrtletí byl zaznamenán sezónní nárůst počtu pracovníků na 185,6 tis. a 188,6 tis. a ve 4. čtvrtletí opět pravidelný pokles, v loňském roce na 176,3 tis.. Průměrný počet zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybolovu klesl oproti roku 2005 o 7,6 tis. na 181,8 tis.

Tab. 19: Vývoj zaměstnanosti v ČR v roce 2006 v jednotlivých odvětvích NH

Odvětví	1. čtvrtletí	2. čtvrtletí	3. čtvrtletí	4. čtvrtletí
Zemědělství, myslivost a lesnictví	173,2	182,3	184,9	172,8
Rybolov a chov ryb	3,4	3,1	3,7	3,5
Těžba nerostných surovin	51,5	55,6	54,4	58,0
Zpracovatelský průmysl	1 347,6	1 363,4	1 365,3	1 369,7
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	77,2	75,0	78,4	76,1
Stavebnictví	434,6	435,7	437,1	437,8
Obchod, opr. motor. vozidel a spotřebního zboží	620,7	615,5	604,4	613,7
Ubytování a stravování	182,0	189,1	190,9	185,9
Doprava, skladování a spoje	359,3	357,5	364,0	363,1
Finanční zprostředkování	93,9	92,9	87,5	94,4
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	313,0	319,0	323,7	329,4
Veřejná správa a obrana, povinné soc. zabezpečení	313,4	325,9	333,5	329,5
Vzdělávání	297,7	286,2	280,4	286,0
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	320,9	326,4	333,1	339,2
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	189,2	191,8	193,1	197,8
Činnosti domácností	4,5	3,8	3,0	2,6
Exteritoriální organizace a instituce	1,6	1,6	1,3	1,4
Nezjištěno	1,2	1,1	.	0,8
Celkem	4 785,2	4 825,9	4 839,4	4 861,7

Zdroj: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí 2006, Český statistický úřad, Praha 2007

Počet zaměstnanců v sekundárním NH dosahoval v roce 2005 v celé ČR 1 880,5 tis. Dle VŠPS se sekundární sektor vyznačoval v loňském roce pravidelným nárůstem zaměstnanosti. V první čtvrtletí již zaměstnával 1 910,9 tis. osob. V dalších čtvrtletích odpovídající počty za sekundér činily 1 929,7, 1 935,2 a 1 941,6. Průměrná hodnota za rok 2006 dosahovala výše

1 929,4 tis., takže počet zaměstnaných v sekundárním sektoru NH se zvýšil v roce 2006 o 48,9 tis.. Na nárůstu zaměstnanosti v sekundárním sektoru se však podílel jenom průmysl (nárůst o 71,1 tis.), neboť počet zaměstnaných ve stavebnictví klesl během roku o 22,2 tis.. Ve čtvrtém čtvrtletí po dlouhé době průmysl ČR zaměstnával dle VŠPS více než 1,5 mil. osob (1 503,8 tis.).

V roce 2006 získával zaměstnance také terciární sektor, ale menším rozsahu, než tomu bylo v sektoru sekundárním. Oproti roku 2005 v terciéru přibylo 22,7 tis. pracovníků, takže v službách v ČR již pracovalo více než 2,7 mil. osob (2 716,8 tis.). Podíl terciéru na celkové zaměstnanosti u nás však klesl z 56,6 % na 56,3 % (sekundární sektor naopak vzrostl z 39,5 % na 40,0 %).

Na nárůstu zaměstnanosti ve službách se podílelo především odvětví „služby pro podniky“, ve kterém dle údajů VŠPS vzrostl během roku 2006 počet zaměstnaných o 33 tis.. O souboru ostatních ziskových nevýrobních odvětví patří ubytování a pohostinství (nárůst o 5,3 tis. osob), ostatní služby (o 3,2 tis.), zdravotnictví a sociální péče (o 1,8 tis.) a doprava a spoje (o 1,3 tis.). Na druhé straně v dalších odvětvích terciárního sektoru došlo v roce 2006 k poklesu zaměstnanosti. Nejvýznamnější snížení zaznamenala tato odvětví: školství (o 9 tis.osob), veřejná správa (o 7,65 tis.) a peněžnictví a pojišťovnictví (o 4,3 tis.).

Analýza dat o vývoji zaměstnanosti v Olomouckém kraji v jednotlivých čtvrtletích roku 2006 přináší překvapivé zjištění, které vypovídá, že počet zaměstnanců v zemědělství, lesnictví a rybolovu vzrostl na Olomoucku zhruba o 500 osob. Počet zaměstnaných narostl i ve druhém výrobním sektoru, které reprezentují průmysl a stavebnictví, ze 115,4 tis. v roce 2005 na 124,7 tis. v roce 2006. Podobně jako v celé ČR se na nárůstu počtu zaměstnaných v sekundéru podílel průmysl. Vykazovaný nárůst o 10,7 tis. pracovníků se však jeví, jako málo pravděpodobný. Ve stavebnictví pracovalo asi o 400 osob méně, než tomu bylo v roce předchozím. Z dat VŠPS však také plyne, že klesl počet zaměstnaných v terciéru a to asi o 800 osob. Mezi ztrátová odvětví na Olomoucku v roce 2006 patřily zdravotnictví a sociální péče, ubytování a pohostinství, služby pro podniky a finančnictví. U ubytování a pohostinství pokles o 1,6 tis. zaměstnanců se jeví jako velmi vysoký. Na druhé straně VŠPS ukázalo, že ostatní odvětví terciéru na Olomoucku byla zisková. Největším ziskem se prezentoval obchod (nárůst o 2 tis. pracovníků) a veřejná správa (nárůst o 1,9 tis.). Zejména o nárůstu počtu pracovníků ve veřejné správě lze však pochybovat.

Tab. 20: Vývoj zaměstnanosti v Olomouckém kraji v roce 2006 v jednotlivých odvětvích NH

Odvětví	1. čtvrtletí	2. čtvrtletí	3. čtvrtletí	4. čtvrtletí
Zemědělství, myslivost a lesnictví	15,3	17,5	17,9	17,6
Rybolov a chov ryb	-	-	-	.
Těžba nerostných surovin	2,3	2,5	2,6	2,3
Zpracovatelský průmysl	91,8	94,3	93,2	94,3
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	3,2	3,8	4,1	4,3
Stavebnictví	26,3	24,7	25,0	24,2
Obchod, opr. motor. vozidel a spotřebního zboží	38,9	39,6	37,0	37,6
Ubytování a stravování	8,0	7,8	10,4	10,0
Doprava, skladování a spoje	22,1	22,4	20,8	19,0
Finanční zprostředkování	3,4	3,2	2,8	2,6
Nemovitosti a pronájem, podnikatelské činnosti	9,9	10,3	11,5	12,8
Veřejná správa a obrana, povinné soc. zabezpečení	21,8	20,6	20,7	21,6
Vzdělávání	18,7	18,3	18,4	16,3
Zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	15,3	16,2	18,9	20,8
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	10,5	10,5	10,9	10,9
Celkem	287,8	292,0	294,4	294,7

Zdroj: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí 2006, Český statistický úřad, Praha 2007

5.2 Nezaměstnanost

Rok 2006 se vyznačoval rapidním poklesem nezaměstnanosti, neboť roční průměr nezaměstnaných klesl ze 410,2 tis. v roce 2005 na 371,3 tis.. Úbytek 38,9 tis. nezaměstnaných, byl v historii konání VŠPS u nás, druhý nejvyšší po úbytku nezaměstnaných v roce 2002, kdy počet nezaměstnaných klesl o 44,2 tis.. Míra nezaměstnanosti v roce 2006 klesla ze 7,9 % na 7,1 %.

Tab. 21: Struktura nezaměstnaných v ČR v roce 2006 podle pohlaví, věku a vzdělání

Odvětví	1. čtvrtletí	2. čtvrtletí	3. čtvrtletí	4. čtvrtletí
Muži	192,4	165,4	164,4	154,1
Ženy	221,7	201,4	200,6	185,2
15 až 24 let	87,6	74,4	82,5	71,0
25 až 39 let	153,0	134,2	129,1	118,9
40 až 54 let	132,8	121,2	117,9	114,5
55 až 64 let	38,7	35,4	34,3	33,5
Základní	105,1	92,8	84,8	84,4
Střední bez maturity	193,0	164,7	165,1	157,0
Střední s maturitou	98,4	91,2	93,0	84,6
Vysokoškolské	17,6	18,1	22,0	13,2
Česká republika	414,1	366,8	365,0	339,3

Zdroj: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí 2006, Český statistický úřad, Praha 2007

V loňském roce klesla specifická míra nezaměstnanost, jak u mužů, tak u žen, nicméně poměrně vysoký rozdíl v mírách nezaměstnanosti u obou pohlaví, přes malé zlepšení, přetrvává. Míra nezaměstnanosti u mužů klesla již pod hranici 6 % na 5,8 %, a u žen na 8,8 %, tzn. že rozdíl činil tři procentní body. Pozitivní konstatování vyplývají i z porovnání specifických měr nezaměstnanosti za jednotlivé věkové skupiny obyvatelstva. Specifická míra nezaměstnanosti u osob ve věku 15 – 24 let klesla z 19,3 % na 17,5 %, osob ve věku 25 – 39 let ze 7,4 % na 6,45 % a u osob ve věku 40 – 54 let z 6,9 % na 6,2 %. Jedinou věkovou skupinou, u které se specifická míra v loňském roce zvýšila jsou osoby ve věku 55 a více let. U této skupiny míra nezaměstnanosti narostla z 5,0 % na 5,4 % (důvody: viz. předchozí kapitola).

Zajímavé poznatky přináší i analýza specifických měr nezaměstnanosti za skupiny osob stejného vzdělání v roce 2006. Tato analýza částečně vyvrací konstatování řady odborníků o nárůstu počtu volných pracovních míst pro osoby s vyšším vzděláním. Specifická míra nezaměstnanosti u osob se základním vzděláním klesla v loňském roce z 26,7 % na 24,5 % a u osob se středním vzděláním bez maturity z 8,9 % na 7,8 %. Pokles míry nezaměstnanosti u osob se středním vzděláním s maturitou byl málo výrazný, a to z 5,1 % na 4,8 %, a u osob s vysokoškolským vzděláním došlo dokonce k nárůstu specifické míry nezaměstnanosti z 2,3 % na 2,4 %. Lze však předpokládat, že obdobný vývoj nebude mít delšího trvání.

Tab. 22: Vývoj míry nezaměstnanosti v ČR v roce 2006 v krajích ČR

Kraje ČR	1. čtvrtletí	2. čtvrtletí	3. čtvrtletí	4. čtvrtletí
Hlavní město Praha	3,1	2,6	3,0	2,6
Středočeský	5,2	4,3	4,5	4,2
Jihočeský	6,4	5,1	4,6	4,3
Plzeňský	4,9	5,0	4,7	3,8
Karlovarský	10,8	10,3	10,7	9,0
Ústecký	14,9	13,7	12,9	13,3
Liberecký	7,3	7,3	7,8	8,2
Královéhradecký	5,4	5,0	5,8	5,3
Pardubický	6,4	4,5	5,7	5,2
Vysočina	6,8	4,5	5,1	4,9
Jihomoravský	8,9	8,0	8,0	6,9
Olomoucký	9,3	8,1	7,9	7,5
Zlínský	8,1	6,7	7,0	6,4
Moravskoslezský	13,4	12,7	11,3	10,5
ČR	8,0	7,1	7,0	6,5

Zdroj: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí 2006, Český statistický úřad, Praha 2007

Jak je patrné z dat uvedených v předchozí tabulce, pozitivní vývoj míry nezaměstnanosti, šlo zaznamenat na většině území ČR. Existovaly však kraje, kde míra nezaměstnanosti oproti roku 2005 se zvýšila. Jednalo se o tyto kraje: Liberecký, Jihočeský a Královehradecký. Ostatní kraje se vyznačovaly poklesem nezaměstnanosti a dle VŠPS k nejrazantnějšímu poklesu došlo ve kraji Zlínském. Vysoce pozitivním jevem loňského vývoje situace na trhu práce je skutečnost, že začíná docházet k vyrovnávání meziregionálních rozdílů úrovně nezaměstnanosti. Pozitivně lze hodnotit zejména vývoj míry nezaměstnanosti ve východní části ČR.

Vzhledem k tomu, že v práci je věnována větší pozornost území Olomouckého kraje, musíme konstatovat, že v roce 2006 míra nezaměstnanosti v Olomouckém kraji klesla z 10,0 % na 8,2 % (druhé největší snížení po kraji Zlínském). Jednociferná míra nezaměstnanosti u Olomouckého kraje byla zjištěna naposledy v roce 1998.

6. Největší zaměstnavatelé a jejich vliv na regionální trhy práce

V době do roku 1989 existovalo na území ČR několik zaměstnavatelů, jenž počtem zaměstnanců přesáhly 50 tis.. Ovšem jen dva největší giganti přesáhly hranici 100 tis.. Byly to Československé dráhy a Ostravsko-karvinské doly (OKD). Tito giganti se v průběhu transformace rozpadly, až na současné stavy zaměstnanců (České dráhy 63 768 a OKD 15 327). Po rozpadu těchto gigantů se už žádný jiný podnik ani zdaleka této hranici nepřiblížil.

Tab. 23: Největší zaměstnavatelé České republiky roku 2005

Název	Odvětví	Počet zaměstnanců
České dráhy a.s., Praha	doprava a spoje	63 768
Česká pošta s.p., Praha	doprava a spoje	40 658
Škoda Auto a.s., Mladá Boleslav	zpracovatelský průmysl	24 112
OKD a.s., Ostrava	těžba nerostných surovin	15 327
AHOLD Czech Republic s r.o., Brno	obchod	13 422
Česká spořitelna a.s., Praha	peněžnictví	10 973
Vězeňská služba ČR, Praha	veřejná správa	9 784
Univerzita Karlova, Praha	školství	9 754
Mittal Steel Ostrava, a.s.	zpracovatelský průmysl	8 919
Česká správa sociálního zabezpečení, Praha	veřejná správa	8 711

Zdroj: Databáze „Největší zaměstnavatelé“, Centrum pro regionální rozvoj MU, Brno 2007 + vlastní výpočty

Předchozí tabulka č. 23 uvádí deset největších zaměstnavatelů roku 2005 na území ČR. Deset největších zaměstnavatelů na území ČR zaměstnávalo na konci roku 2005 téměř 205,5 tis. (205 428) zaměstnanců, což znamenalo podíl 4,3 % ze všech osob na konci roku 2005 v národním hospodářství zaměstnaných (4 764,0 tis. osob). Největším zaměstnavatelem jsou již tradičně České dráhy, které počtem téměř 64 tis. osob tvoří přes 31 % zaměstnanců, z celkového počtu (205 428) osob zaměstnaných v deseti, co do počtu zaměstnanců největších, podnicích. Druhým největším zaměstnavatelem je státní podnik Česká pošta se 40 658 zaměstnanci. Dále byly mezi největšími zaměstnavateli zastoupeny odvětví: zpracovatelský průmysl (Škoda Auto, Mladá Boleslav s 24 112 a Mittal Steel Ostrava s 8 919 zaměstnanci), těžba nerostných surovin (OKD Ostrava 15 327), veřejná správa (Vězeňská služba ČR s 9 784 a Česká správa sociálního zabezpečení s 8 711 zaměstnanci), obchod byl zastoupen největším obchodním řetězcem v ČR (AHOLD Czech Republic s 13 422 zaměstnanci), největším peněžním ústavem (Česká spořitelna 10 973) bylo zastoupeno peněžnictví a školství zastupovala největší a nejstarší univerzita v ČR (Univerzita Karlova

s 9 754 zaměstnanci). Z největších zaměstnavatelů ČR bylo vyřazeno Ministerstvo obrany ČR a Ministerstvo vnitra ČR, z důvodu záměrného neuvádění kompletních přehledů počtů zaměstnanců.

Přes pět tisíc zaměstnanců vykazovalo na konci roku 2005 hned několik zaměstnavatelů mezi něž patřily:

1. Další obchodní řetězce
 - Tesco Stores a.s. 6,4 tis.
 - Kaufland a.s. 5,3 tis.
 - Globus ČR k.s. 5,0 tis.
2. Největší nemocnice
 - Fakultní nemocnice v Motole 5,8 tis.
 - Všeobecná fakultní nemocnice Praha 5,7 tis.
 - Fakultní nemocnice Brno 5,0 tis.
3. Další peněžní ústavy
 - Československá obchodní banka a.s. 7,8 tis.
 - Komerční banka a.s. 7,7 tis.
 - Česká Pojišťovna a.s. 5,5 tis.
4. Průmyslové závody
 - ČEZ a.s. 6,7 tis.
 - BOSCH DIESEL 6,2 tis.
 - Oděvní podnik a.s. 5,7 tis.
 - Třinecké železářny a.s. 5,6 tis.

Zbývající dva podniky patřily do odvětví dopravy a spojů. Větším z nich byla společnost Český Telecom a.s., dnes po vstupu majoritního zahraničního vlastníka nese název Telefónica O2 Czech Republic, jenž na konci roku 2005 zaměstnával 7,8 tis. osob. Druhým a zároveň posledním zaměstnavatelem, který na konci roku 2005 zaměstnával více než pět tisíc osob, byla společnost České Aerolinie a.s. s 5,4 tis. zaměstnanci.

V jednotlivých krajích republiky jsou mezi největšími zaměstnavateli velké rozdíly, přesto mají některé prvky společné. Jsou jimi především státní instituce, reprezentované především Ministerstvem vnitra a České dráhy. Zdravotnictví bylo zastoupeno největšími zdravotnickými zařízeními v daném kraji (Fakultními nemocnicemi). Dále se ve většině krajů objevují zaměstnavatelé čistě mezinárodního charakteru. Za všechny uvádím společnost AHOLD, která je díky své široké síti prodejen jedním z největších zaměstnavatelů ve většině krajů. Pozitivním jevem je, že ve většině krajů se mezi největšími zaměstnavateli vyskytují nově vytvořená pracovní místa, a to díky PZI.

Jako možné riziko vidím skutečnost, že některé z krajů jsou příliš upnuty na jedno odvětví (jednu společnost), která se výrazným způsobem podílí na trhu práce v daném kraji. Jako příklad uvádím společnost Škoda Auto, Mladá Boleslav, jenž je ve středočeském kraji největším zaměstnavatelem a z celkového počtu 49 997 zaměstnanců, zaměstnaných v deseti největších společnostech, zaměstnává 19 519 (39 %). Pokud by v budoucnu nastala podobná situace jako v 90. letech na Ostravsku, kdy došlo k masivnímu propuštění horníků, čímž se negativně projevila jednostrannost zaměření odvětví v regionu, nastala by v tomto regionu na trhu práce kritická situace.

Tab. 24: Podíl TOP 10 zaměstnavatelů v krajích k 31.12.2005, vyjádřený v %

Kraje	Pracovní síla (klouzávy průměr)	TOP 10	%
Hlavní město Praha	692 966	95 078	13,7
Středočeský	615 828	49 997	8,1
Jihočeský	327 797	24 478	7,5
Plzeňský	299 663	27 663	9,2
Karlovarský	168 753	14 260	8,5
Ústecký	433 264	34 720	8,0
Liberecký	228 266	22 123	9,7
Královéhradecký	284 212	23 454	8,3
Pardubický	259 776	24 989	9,6
Vysočina	262 256	20 646	7,9
Jihomoravský	589 425	43 149	7,3
Olomoucký	321 214	29 278	9,1
Zlínský	295 149	17 045	5,8
Moravskoslezský	640 716	66 181	10,3
Celkem ČR	5 419 285	493 061	9,1

Zdroj: Měsíční statistika nezaměstnanosti za rok 2005, Integrovaný portál MPSV, Praha 2006 + vlastní výpočty

6.1 Olomoucký kraj

Na začátku roku 1990 byli i na území Olomouckého kraje zaměstnavatelé, jenž můžeme v krajském měřítku označovat za giganty. K největším zaměstnavatelům kraje patřily, počtem zaměstnanců přesahující 10 000 osob, České (Československé) dráhy a Ministerstvo obrany. Z průmyslových podniků té doby se žádný této hranici nepřiblížil. Přes 5 000 zaměstnanců měly pouze Přerovské strojírný (6,6 tis.) a Oděvní podnik Prostějov (5,2 tis.). Přes 4 000 osob zaměstnávaly: Uničovské strojírný (4,6 tis.), Sigma Lutín (4,5 tis.) a Moravolen Šumperk (4,0 tis.). K této hranici se velice těsně přibližovaly Meopta Přerov a Moravia Mariánské Údolí. V každém z těchto podniků bylo zaměstnáno více než 3,9 tis osob.

Tab. 25: Největší zaměstnavatelé Olomouckého kraje roku 2005

Název	Odvětví	Počet zaměstnaných
České dráhy,a.s.	doprava a spoje	5 445
Oděvní podnik,a.s.	zpracovatelský průmysl	3 483
Fakultní nemocnice Olomouc	Zdravotnictví	3 372
Univerzita Palackého v Olomouci	Školství	2 527
Meopta-optika, a.s.	zpracovatelský průmysl	2 230
Siemens Elektromotory s.r.o.	zpracovatelský průmysl	1 841
AHOLD Czech Republic, s.r.o.	Obchod	1 656
Kazeto, spol.s.r.o.	zpracovatelský průmysl	960
MORA MORAVIA, a.s.	zpracovatelský průmysl	960
Nemocnice Prostějov	Zdravotnictví	948

Zdroj: Databáze „Největší zaměstnavatelé“, Centrum pro regionální rozvoj MU, Brno 2007

Největším zaměstnavatelem v Olomouckém kraji jsou podobně jako u jiných krajů České dráhy a.s. (5 445 zaměstnanců). Největší průmyslový zaměstnavatel v kraji (3 483 zaměstnanců), Oděvní podnik a.s. v Prostějově, je jedním z nejvýznamnějších evropských producentů pánské a dámské konfekce. Z neprůmyslových podniků patří mezi významné zaměstnavatele Fakultní nemocnice (3 372 osob) a druhá nejstarší univerzita v republice, Univerzita Palackého (2 527). Průmyslovými centry kraje jsou Olomouc, Přerov, Mohelnice a Prostějov. Mezi velké podniky patří, jak tradiční podniky např. Meopta-optika a.s. (2 230 osob) a Mora Moravia a.s. (960 zaměstnanců), významný výrobce domácích spotřebičů (sporáky, kotle), tak nové investice na zelené louce. Příkladem je podnik na výrobu televizních obrazovek LG.Phillips Displays CR, s.r.o. v Hranicích, největší zahraniční

investice v kraji, který zahájil výrobu v roce 2001. Z dalších zahraničních investorů se řadí mezi největší zaměstnavatele v kraji společnost Siemens (Siemens Elektromotory s.r.o. zaměstnávající 1 841 osob), která investovala v Mohelnici.

Tab. 26: Největší zaměstnavatelé v průmyslu Olomouckého kraje roku 2005

Největší zaměstnavatelé v průmyslu	Odvětví průmyslu	Počet zaměstnaných
Oděvní podnik,a.s.	Oděvní	3 483
Meopta-optika, a.s.	elektrotechnický	2 230
Siemens Elektromotory s.r.o.	elektrotechnický	1 841
Kazeto, spol.s.r.o.	Papírenský	960
MORA MORAVIA, a.s.	Strojírenský	960
M.L.S. Holice, spol. s r. o.	elektrotechnický	897
VOP-026 Šternberk, s.p.	Strojírenský	848
Olšanské papírny a.s.	Papírenský	845
Nestlé Česko s.r.o.	potravinářský	801

Zdroj: Databáze „Průmysl“, Centrum pro regionální rozvoj MU, Brno 2007

7. Zaměstnanost a přímé zahraniční investice

Přímé zahraniční investice (PZI) se stávají jedním z klíčových indikátorů v kvantifikaci a posuzování vlivu globalizace na světovou ekonomiku. Mnohé ekonomické studie docházejí k závěru, že přímé investice přispívají k růstu efektivity, ovlivňují zaměstnanost, rozšiřují výrobní kapacity, podporují restrukturalizaci, generují růst exportu a v konečném důsledku přispívají k růstu HDP. Přínosy PZI jsou všeobecně považovány za významný pozitivní faktor především v rozvojových ekonomikách, avšak největší podíl z mezinárodně investovaných prostředků dosud získávají nejrozvinutější světové ekonomiky.

Tranzitivní ekonomiky představují specifickou skupinu soutěžící o maximální podíl z mezinárodní nabídky investičního kapitálu. Atraktivita státu pro zahraniční investory je považována za indikátor stability a zdraví dané ekonomiky a objem přílivu PZI se stává jedním z měřítek postupu ekonomické reformy. Význam PZI je dán i masivní privatizací státních aktiv v bývalých centrálně řízených ekonomikách.

Od počátku devadesátých let do konce roku 1997 dosáhly v ČR přímé zahraniční investice výše 9,2 mld. USD, což bylo méně než v sousedním Polsku (14,6 mld.) a Maďarsku (15,9 mld.). Do té doby byl postoj české vlády k poskytování zvýhodnění zahraničním investorům poměrně negativistický. Teprve v roce 1998 byl v ČR schválen poměrně rozsáhlý systém investičních pobídek nejen pro zahraniční, ale i tuzemské investory. Systém zahrnuje slevy na daních z příjmu, dotace na vytváření nových pracovních příležitostí, dotace na školení a rekvalifikace zaměstnanců a dotace obcím na technické vybavení území. Investiční pobídky by měly mít významný regionální rozměr, neboť jejich výše závisí na situaci na regionálních trzích práce.

Zavedením systému investičních pobídek byl vytvořen významný předpoklad ke zvýšení přílivu přímých zahraničních investic do České republiky v oblasti investic do zpracovatelského průmyslu. Celý systém investičních pobídek se skládá z několika částí. Kromě samotných investičních pobídek stanovených zákonem (viz dále) patří do systému ještě tři doprovodné programy:

- Program podpory subdodavatelů,

- Program podpory rozvoje průmyslových zón,
- Rámcový program pro podporu technologických center a center strategických služeb.

Prvním krokem, který proces aktivní podpory zahraničních i domácích investic do vyspělých průmyslových technologií a vyrovnání úrovně podpory investování s okolními transformujícími se ekonomikami odstartoval, bylo přijetí usnesení vlády České republiky č. 298 z roku 1998 k návrhu investičních pobídek pro investory v České republice. Tím byly stanoveny základní podmínky pro podporu vstupu investorů. Žadatel o investiční pobídky musel investovat na „zelené louce“ minimálně 25 mil USD. Tato hranice byla usnesením vlády č. 844/98 snížena na 10 mil. USD, čímž se investiční pobídky staly dostupnější i pro domácí investory. Minimální objem investic pro nárok na poskytnutí podpory byl Parlamentem České republiky v roce 2002 upraven na 3 mil. USD pro oblasti procházející zásadními hospodářskými změnami.

Určitým vyvrcholením procesu podpory investování v ČR bylo schválení zákona č. 72/2000 Sb., o investičních pobídkách, který nabyl účinnosti dnem 1. května 2000¹. Celé koncipování zákona bylo průběžně konzultováno s příslušnými partnery v EU; Evropská komise následně konečnou podobu zákona hodnotila kladně. Investiční pobídky jsou jednou z forem veřejné podpory, a jako takové podléhají rovněž režimu zákona č. 59/2000 Sb., o veřejné podpoře, dle kterého je udělováno povolení výjimky ze zákazu veřejné podpory Ústavem pro ochranu hospodářské soutěže. Dne 30. ledna 2002 nabyla účinnosti legislativně-technická novela zákona o investičních pobídkách (č.453/2001 Sb.)².

V současnosti jsou podmínky pro udělení investičních pobídek stanoveny MPO následovně:

- investice musí být provedena do odvětví zpracovatelského průmyslu, buďto do jednoho z hi-tech odvětví uvedených v zákoně nebo do jiného odvětví zpracovatelského průmyslu za předpokladu, že přinejmenším 50 % ceny výrobní linky

¹ Do té doby byla podpora investorů deklarována pouze jednotlivými vládními usneseními. Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR resp. Czechinvest tak oficiálně odlišují tzv. předzákonný investiční režim (předzákonné investiční pobídky) a zákonný investiční režim (zákonné investiční pobídky) – více viz např. MPO (2004a, 2004b).

² Druhá novela zákona o investičních pobídkách byla schválena příslušnými ústavními orgány koncem roku 2003 a nabyla účinnosti se vstupem České republiky do Evropské unie. Není smyslem této práce rozebírat další zákony a změny zákonů, které se k investičním pobídkám váží (např. zákon o daních z příjmů, o zaměstnanosti, a další – více viz např. MPO 2004a, 2004b).

budou tvořit náklady na pořízení strojního zařízení uvedeného ve vládou schváleném seznamu vyspělého (hi-tech) strojního zařízení,

- investice musí být provedena do pořízení nového výrobního závodu nebo rozšíření či modernizace stávajícího závodu za účelem nové výroby nebo modernizace a rozšíření stávající výroby,
- investor musí investovat minimálně 350 mil. Kč, v oblastech s vysokou nezaměstnaností je tento požadavek snížen na 100 mil. Kč,
- investice nejméně 145 mil. Kč (50 mil. Kč v případě umístění investice v regionu s vysokou nezaměstnaností) musí být kryta z vlastního kapitálu,
- navrhovaná výroba musí vyhovovat všem legislativním požadavkům ČR na ochranu životního prostředí.

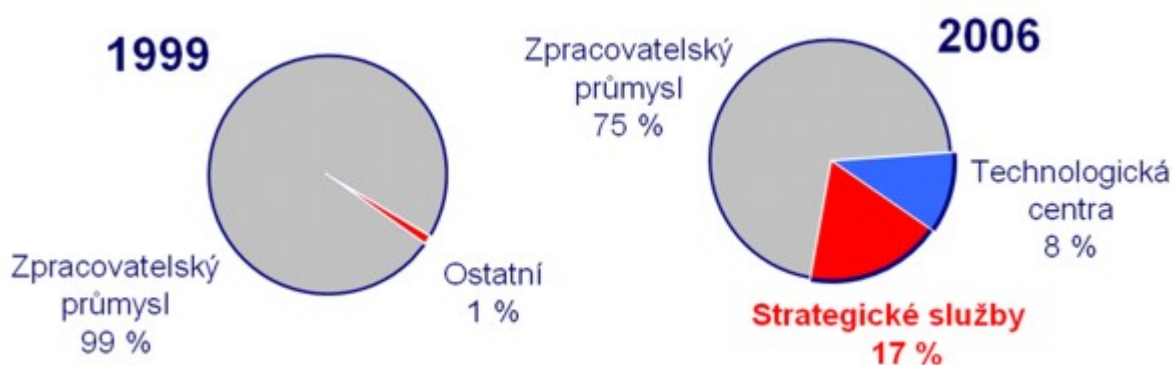
Pro zvýšení efektivity a počtu PZI na území ČR byla v roce 1993 založena agentura pro podporu podnikání a investic CzechInvest. Agentura je státní příspěvkovou organizací, podřízená Ministerstvu průmyslu a obchodu ČR, která posiluje konkurenceschopnost české ekonomiky prostřednictvím podpory malých a středních podnikatelů, podnikatelské infrastruktury, inovací a získáváním zahraničních investic z oblasti výroby, strategických služeb a technologických center.

V rámci zjednodušení komunikace mezi státem, podnikateli a Evropskou unií CzechInvest zastřešoval celou oblast podpory podnikání ve zpracovatelském průmyslu, a to jak z prostředků EU, tak ze státního rozpočtu. CzechInvest dále propaguje Českou republiku v zahraničí jako lokalitu vhodnou pro umístění mobilních investic, je výhradní organizací, která smí nadřízeným orgánům předkládat žádosti o investiční pobídky, a podporuje české firmy, které mají zájem zapojit se do dodavatelských řetězců nadnárodních společností. Prostřednictvím svých služeb a rozvojových programů tak CzechInvest přispívá k rozvoji domácích firem, českých a zahraničních investorů i celkového podnikatelského prostředí.

Od roku 1993 do roku 2006 CzechInvest zprostředkoval 771 investičních projektů, z nichž většina byl zahraničního původu (124 projektů bylo českého původu). Počtem dlouhodobě vytvořených pracovních míst, přesáhla tato agentura číslo 153 tis.. Předpokládaná celková výše investice činí 542 mld. Kč.

Rok od roku se ve struktuře projektů zprostředkovaných agenturou CzechInvest zvyšuje podíl technologicky vyspělých projektů, zejména strategických služeb a technologických center. Tento podíl dosáhl v roce 2006 již 25 %. V posledních letech nastal zlom ve struktuře PZI. Česká republika přestala být vnímána jako území pro vhodnou investici zpracovatelského průmyslu a ve struktuře PZI se začaly více prosazovat projekty tzv. strategických služeb a technologických center. Změnu přineslo hned několik faktorů. Zřejmě nejdůležitějším byla ukončená privatizace velkých průmyslových podniků. Dalším faktorem byla zvyšující se cena práce. Naopak zvýšení efektivity práce a dostatek vzdělané pracovní síly, pomohl do ČR přivést investice do strategických služeb a technologických center.

Obr. č. 1: Struktura projektů zprostředkovaných agenturou CzechInvest

Zdroj: Podpora investic agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2007

Následující tabulka přináší regionální přehled projektů realizovaných agenturou CzechInvest. Tento přehled však zdaleka neodpovídá celkovému přílivu přímých zahraničních investic do jednotlivých krajů, neboť PZI realizované agenturou CzechInvest tvoří pouhých 36 % všech PZI umístěných do ČR v letech 1993 – 2005. Protože CzechInvest realizuje regionální politiku, která je zaměřena na podporu investic do strukturálně postižených, či zaostalých regionů ČR, vlastní rozložení projektů odpovídá této politice.

Nejvíce projektů dosud směřovalo do Ústeckého kraje (130): podle počtů projektů následují kraje Jihomoravský (112) a Moravskoslezský (104). Nejmenší počet projektů byl realizován v kraji Karlovarském (pouhých 12), což může mít souvislost i se zvyšující se mírou nezaměstnanosti v tomto kraji v posledních letech. Co se týká výše investic, díky investicím do automobilového průmyslu (Kolín, Mladá Boleslav), dominuje kraj Středočeský; následují kraje Ústecký a Moravskoslezský. Stejně pořadí poskytuje i komparace dat o nově

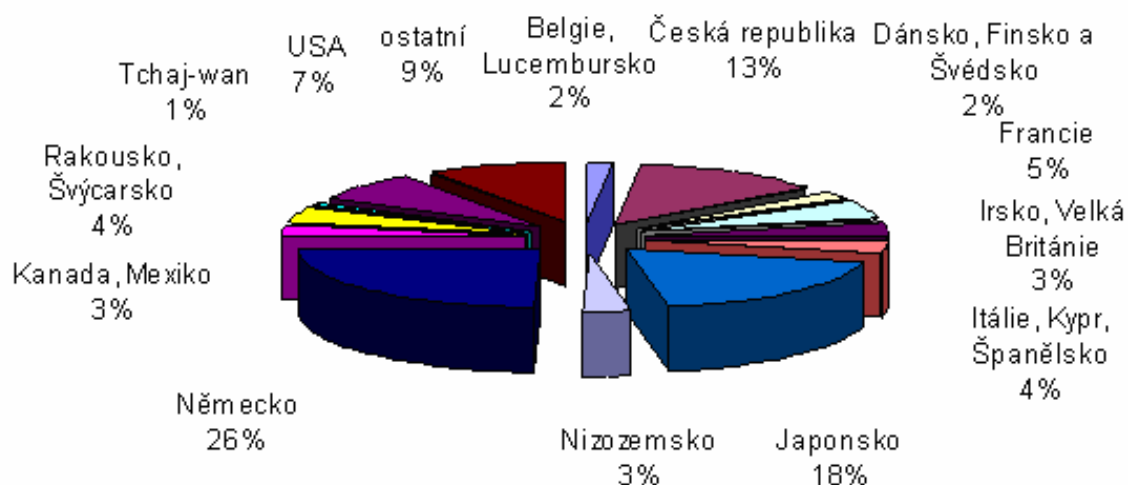
vytvořených pracovních místech. Na posledním místě v souboru krajů ČR je u obou těchto ukazatelů kraj Karlovarský.

Tab. 27: Struktura přímých zahraničních investic realizovaných agenturou CzechInvest v jednotlivých krajích ČR v letech 1993 - 2005

Kraj	Počet projektů	Výše investice (mil.Kč)	Pracovní místa
Hlavní město Praha	48	20 771	11 088
Středočeský kraj	100	115 148	22 666
Jihočeský kraj	25	16 842	5 798
Plzeňský kraj	45	25 167	9 370
Karlovarský kraj	12	8 756	1 240
Ústecký kraj	130	92 894	22 375
Liberecký kraj	28	23 638	4 531
Královéhradecký kraj	29	21 139	8 089
Pardubický kraj	28	24 928	8 847
Kraj Vysočina	33	32 931	8 097
Jihomoravský kraj	112	34 224	18 545
Olomoucký kraj	45	26 127	9 557
Zlínský kraj	32	18 108	3 829
Moravskoslezský kraj	104	81 191	19 839
Celkem	771	541 864	153 871

Zdroj: Investiční projekty agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2006 + vlastní výpočty

Obr. č. 2: Objem investic zprostředkovaných CzechInvestem podle zemí původu do roku 2005 v %

Zdroj: Investiční projekty agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2006

O objemu investic zprostředkovaných agenturou CzechInvest vypovídá obr. č. 2. Tuzemské investice tvoří 13 % objemu všech investic, před ČR jsou v pomyslném žebříčku pouze Německo s 26 % a Japonsko s 18 %. Následující tabulka uvádí přehled deseti největších investic realizovaných agenturou CzechInvest.

Tab. 28: TOP 10 přímých zahraničních investic realizovaných agenturou CzechInvest v ČR v letech 1993-2005

Investor	Česká právnická osoba	Odvětví	Země původu	Investice (mil. Kč)	Pracovní místa	Rok
Hyundai Motor Copany	Hyundai Motor Manufacturing Czech s.r.o.	A	Jižní Korea	30000	3 000	2006
Toyota/PSA	Toyota Peugeot Citroën Automobile Czech, s.r.o.	A	Japonsko/Francie	29788	3 000	2002
VOLKSWAGEN	ŠKODA AUTO a.s.	A	Německo	18996	600	1998
Nemak	Nemak Europe s.r.o.	A	Mexiko	11361	1 361	2000
Denso	DENSO MANUFACTURING CZECH s.r.o.	A	Japonsko	9575	936	2001
Robert Bosch	BOSCH DIESEL s.r.o.	A	Německo	8507	1 485	2000
Matsushita Communication	Panasonic Automotive Systems Czech, s.r.o.	E	Japonsko	8425	1 182	2000
Chemopetrol	CHEMOPETROL, a.s.	CH	Česká republika	7853	40	2000
L.G. Philips Displays Hold.	LG.Philips Display Czech Republic s.r.o.	E	Nizozemsko	7220	3 250	2000
Česká rafinérská	ČESKÁ RAFINÉRSKÁ, a.s.	CH	Česká republika	6839	0	2000

Zdroj: Investiční projekty agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2006
Vysvětlivky: A – automobilový, E – elektrotechnický, CH – chemický

K 31.12.2005 činil celkový objem PZI 1,492 biliónu Kč. Největší příliv PZI do 31.12.2005 byl do Hlavního města Prahy, a to 801,1 mld. Kč. Touto sumou tvoří Hlavní město Praha téměř 55 % všech do ČR příchozích PZI. Oproti tomu, nejnižší příliv PZI směřoval do Karlovarského kraje (16 mld. Kč). Tímto objemem tvořil tento kraj pouze 1,1 % všech do ČR příchozích PZI. Absolutní údaj o velikosti PZI však neposkytuje objektivní pohled na regionální rozdělení investic, neboť porovnávaná území (kraje) se liší, jak svou rozlohou, tak počtem obyvatel. Asi nejobektivnějším srovnávacím ukazatelem je výše investic na jednoho obyvatele (viz. poslední sloupec následující tabulky). Výši investic v Praze sice nelze porovnávat s ostatními kraji, ale ostatní kraje porovnávat jdou. Minimální hodnota PZI na jednoho obyvatele byla zjištěna v Olomouckém kraji, takže lze se domnívat, že poměrně vysoká míra nezaměstnanosti v Olomouckém kraji od roku 1999 souvisí i s touto skutečností.

Tab. 29: Stav přímých zahraničních investic v České Republice k 31.12.2005

Kraj	Investice (v mil. Kč)	Počet obyvatel	Investice na 1 obyvatele (v tis. Kč)
Hlavní město Praha	801 100,2	1 181 610	678,0
Středočeský kraj	159 697,5	1 158 108	137,9
Jihočeský kraj	56 947,6	627 766	90,7
Plzeňský kraj	48 535,9	551 528	88,0
Karlovarský kraj	16 040,3	304 274	52,7
Ústecký kraj	61 917,7	823 173	75,2
Liberecký kraj	46 116,3	429 031	107,5
Královéhradecký kraj	24 511,3	548 368	44,7
Pardubický kraj	36 014,4	506 024	71,2
Kraj Vysočina	35 261,9	510 767	69,0
Jihomoravský kraj	58 965,7	1 130 358	52,2
Olomoucký kraj	28 078,7	639 161	44,0
Zlínský kraj	29 546,7	590 142	50,1
Moravskoslezský kraj	88 829,8	1 250 769	71,0
Celkem	1 491 564,0	10 251 079	145,5

Zdroj: Stav přímých zahraničních investic v České Republice, Česká národní banka, Praha 2007 + vlastní výpočty

7.1 Olomoucký kraj

Tab. 30: PZI realizované agenturou CzechInvest v Olomouckém kraji v letech 1993 - 2005

Investor	Sektor	Země původu	Investice (mil. Kč)	Pracovní místa	Datum
L.G. Philips Displays Holding	ET	Nizozemsko	7 220,0	3 250	2000
Toray	T	Japonsko	1 660,0	340	1998
Mora Aerospace	L	USA	1 482,5	400	2003
Siemens + Matsushita	ET	Japonsko/Německo	1 303,2	510	1999
Torrington	A	USA/Nizozemsko	684,0	350	2000
Miele	ET	Německo	659,0	200	2002
Pramet Scandinavia AB	H	Švédsko	614,0	272	2006
Invensys	E	Lucembursko	500,8	323	1999
Epos	E	Japonsko/Německo	423,9	634	2001
Senior Investment	A	Nizozemsko	330,2	200	2000
Maier Cooperative	A	Španělsko	300,0	200	2005
Onamba	ET	Japonsko	100,0	150	2001
Schneider National	F	USA	39,7	300	2004
AVL Moravia	PS	Německo	20,6	200	1998

Zdroj: Investiční projekty agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2006

Vysvětlivky: ET – elektrotechnický, E – elektronický, A – automobilový, F – finanční, H – hutnický, PS – přesné strojírenství, L – letecký, T – textilní

V Olomouckém kraji bylo realizováno agenturou CzechInvest 45 projektů, které o celkové výši 29,12 mld. Kč, vytvořily 9557 nových pracovních míst. Největší realizovanou PZI, co do počtu vytvořených pracovních míst (3 250), i co do výše celkové investice (7 220,0 mil. Kč), byla roku 2000 investice společnosti L.G. Philips Displays Holding do elektrotechnického průmyslu uskutečněná v roce 2000. Realizace této investice proběhla v Hranicích na Moravě. O významu této investice svědčí i to, že podíl z celkového počtu přímými zahraničními investicemi vytvořených pracovních míst, byl 34 %.

PZI v okresech Olomouckého kraje

V Olomouckém kraji jsou PZI soustředěny hlavně do tří okresů. Jsou to okresy Přerov (8 mld.), Olomouc (7,6 mld.) a Šumperk (7,3 mld.). Tyto okresy dohromady tvoří téměř 82% všech PZI tohoto kraje. Zbývající PZI tvoří okresy Prostějov (3,7 mld.) a Jeseník (1,5 mld.). Tato hodnota řadí okres Jeseník na do skupiny 10-ti okresů s nejnižší hodnotou PZI v ČR. Okres Jeseník ovšem překvapivě nefiguruje na posledním místě s nejnižší celkovou investicí na jednoho obyvatele okresu. Na tomto místě se s hodnotou 33,1 tis. Kč nachází okres Olomouc. Pod hodnotou PZI za celý Olomoucký kraj (43,9 tis. Kč) jsou okresy Prostějov (33,5 tis. Kč) a Jeseník (34,6 tis. Kč). Jedinými okresy jejichž PZI přesahují krajskou hodnotu jsou Přerov s 60,1 tis Kč a Šumperk s 58,6 tis. Kč.

Tab. 31: PZI v okresech Olomouckého kraje do roku 2005

Okres	Investice (v mil. Kč)	Počet obyvatel	Investice na 1 obyvatele (v tis. Kč)
Jeseník	1 447 439	41891	34,6
Olomouc	7 576 911	228610	33,1
Prostějov	3 667 226	109429	33,5
Přerov	8 068 575	134265	60,1
Šumperk	7 318 553	124966	58,6
Olomoucký kraj	28 078 704	639161	43,9

Zdroj: Stav přímých zahraničních investic v České Republice, Česká národní banka, Praha 2007

Největší PZI v Olomouckém kraji

LG.Philips Displays CR

Investice na zelené louce byla roku 2001 realizována v Hranicích na Moravě. Cílem investičního záměru byl komplex výrobních hal pro výrobu obrazovek. První obrazovka byla vyrobená 25.8.2001. Celá investice byla dokončena a byla spuštěna velkokapacitní výroba.

Celkovou investicí přes 7 mld. se řadí mezi jednu z největších PZI v ČR. Při realizaci investice byli výrazně zapojeni tuzemští dodavatelé (téměř 75 %). Při plném provozu, jenž probíhal 24 hodin, 7 dní v týdnu zaměstnávala výroba 1300 zaměstnanců. Roční produkce se pohybovala kolem 3 mil. obrazovek.

Dne 27. ledna 2006 zažádala holdingová společnost LG.Philips Displays B.V., jež je majitelem hranické továrny, o ochranu před věřiteli. Krátce poté holandský soud potvrdil holdingové společnosti bankrot a přiřknul jí nuceného správce. V důsledku této události přestala být dceřinná společnost LG.Philips Displays v Hranicích holdingem finančně podporována a stala se tak společností samostatnou. V prvních dnech po oznámení o platební neschopnosti mateřské společnosti byla hranická továrna nucena na základě nedostatku výrobních komponent dočasně zastavit výrobu.

Od opětovného spuštění výroby je továrna normálně v provozu. Spolu s agenturou CzechInvest, holandským správcem konkurzní podstaty holdingové společnosti, konsorciem bank a poradenskou agenturou PricewaterhouseCoopers továrna intenzivně hledala vhodné řešení pro obtížnou situaci továrny. Konkurs mateřské společnosti v Nizozemí totiž znamenal ztrátu všech finančních prostředků umístěných na centrálních účtech a navíc se její majetek stal zástavou za úvěry poskytnuté mateřské firmě syndikátem bank. V červnu 2006 proto továrna podala u Krajského soudu v Ostravě návrh na vyrovnání, přičemž dne 4. 9. 2006 došlo k jeho definitivnímu schválení věřiteli továrny. Vyrovnání představuje nejlepší možnou formu řešení finanční situace pro všechny zainteresované strany. Zajišťuje největší možnou výtěžnost pro věřitele a zachování výroby a zaměstnanosti v továrně. V rámci restrukturalizace a v souladu s principy vyrovnání probíhalo přibližně půl roku hledání strategického investora, který by i nadále rozvíjel hranický výrobní areál a převzal všechny zaměstnance. Tento proces byl úspěšně završen 22. února 2007, kdy byla továrna prodána nizozemské společnosti CTP Invest. CTP je mezinárodním investorem, který v ČR působí od

roku 1995 a zabývá se investicemi do obchodních a průmyslových prostor. CTP Invest se při koupi areálu rovněž stala garantem plateb v rámci vyrovnání a zavázala se nejen k zachování zaměstnanosti a současné produkce, ale také k dalším investicím, díky nimž vznikne v Hranicích velký průmyslový park zaměstnávající až na 3000 lidí.

Siemens Elektromotory s.r.o.

Siemens Elektromotory s.r.o. patří mezi přední světové dodavatele nízkonapěťových asynchronních elektromotorů. Našimi hlavními zákazníky jsou výrobci čerpadel, kompresorů a klimatizačních zařízení. Firma Siemens International Holding B.V. vstoupila do státního podniku MEZ Mohelnice roku 1994. Dne 1.6. schválena vládou ČR privatizace motorářských aktivit s.p. MEZ Mohelnice a s.p. MEZ Frenštát, a to formou přímého prodeje majetku firmě Siemens. Od 1.10. MEZ Frenštát součástí Siemens Elektromotory s.r.o. Praha. V současné době je jejím 100 % majitelem.

Závěr

Předložená diplomová práce si kladla za cíl vypracovat analýzu trhu práce v ČR v období let 1993 – 2006. Diplomová práce analyzuje změny na trhu práce v souvislosti s historickým i současným vývojem. Získané podklady pro analýzu byly pro srovnatelnost zpracovány do tabulkových výstupů, zařazených v textu. Tabulky zobrazující vývoj jevů pracovního trhu v ČR byly v textu popsány a vysvětleny.

V roce 1989 došlo v České republice v souvislosti s politickými a společenskými událostmi k řadě důležitých změn, které měly vliv na celkovou organizaci trhu práce. Jde o takzvané transformační období, které lze dělit do několika etap. Období devadesátých let bylo obdobím přechodu od systému centrálně plánované ekonomiky k ekonomice tržní. Došlo k radikálním systémovým změnám (privatizace, liberalizace cen). Zatímco některé reformy mohly být uskutečněny v poměrně krátkém čase, jiné se ukázaly podstatně složitější, a jejich efekt se projevil až za řadu let. Díky přijatým reformám a opatřením můžeme jednotlivá období vývoje české ekonomiky dělit na období růstu (1993 – 1996 a 1999 – doposud) a na období recese (1990 – 1992 a 1997 – 1999), kdy byla ekonomika v útlumu.

V prosinci 1992 bylo v České republice zahájeno pravidelné sledování informací o trhu práce prostřednictvím výběrového šetření prováděného v domácnostech bydlících v náhodně vybraných bytech. Zahájení tohoto sledování bylo podmínkou pro reprezentativnost výsledků s Eurostatem. Právě jednotnost a reprezentativnost výsledků v celé EU je velkou výhodou při porovnávání dat z VŠPS. Výsledky šetření byly poprvé publikovány v roce 1993 a poté pravidelně čtyřikrát ročně. Ovšem, jak se v práci ukázalo, výsledky výběrového šetření pracovních sil jsou svou hodnotou věrohodně vypovídající hlavně pro celé území ČR. V regionálním měřítku mohou být data zavádějící až zkreslená.

Do změn ve struktuře na trhu práce zasáhly ve sledovaném období také přímé zahraniční investice. O jejich efektivním vlivu na českou ekonomiku můžeme hovořit až po roce 1998, kdy byl rozhodnutím vlády zaveden systém investičních pobídek jak pro tuzemské, tak i pro zahraniční investory. Pobídkový systém byl několikrát doplněn a upraven. Uzákoněn byl v roce 2000.

Další vývoj zaměstnanosti bude závislý především na dalším pokračování restrukturalizace české ekonomiky. Tendence nastoupené v dosavadním průběhu transformace svědčí o tom, že bude dále pokračovat zájem podnikatelské sféry o kvalitní, vzdělanou a flexibilní pracovní sílu. Bez šance na dlouhodobé zaměstnání zůstanou lidé nízkokvalifikovaní, bez zájmu zvyšovat si své odbornosti. Ukazuje se, že příznivý vývoj vstupu zahraničních investic do České republiky je kromě ekonomických pobídek dán i zájmem o kvalitní pracovníky.

Tendence ve vývoji zaměstnanosti bude ještě po určitou dobu taková, že bude mírně klesat zaměstnanost v některých odvětvích (těžký a zpracovatelský průmysl), ale pokles bude mírnější než v minulých letech. Vstup zahraničních subjektů do české ekonomiky zaručuje tvorbu nových pracovních míst v moderní struktuře. Lze očekávat jen mírný pokles zaměstnanosti v zemědělství, lesnictví a rybolovu, a nejdynamičtěji se bude vyvíjet sektor služeb, kde nepůjde o další masový rozvoj zaměstnanosti, ale bude docházet k vnitřní restrukturalizaci tohoto sektoru. V dosavadním vývoji došlo k odstranění některých deformací na českém trhu práce, především pokud jde o zaměstnanost žen, která v podmínkách centrálně plánované ekonomiky byla neúměrně vysoká a v současné době došlo k jejímu poklesu. Rovněž vysoký podíl pracujících důchodců, tak typický pro minulá léta, se snížil a postupné prodloužení věkové hranice nároku na důchod povede k mírnému poklesu zájmu o práci v důchodovém věku.

Summary

The aim of this master thesis is to evaluate the development of labor market in the Czech Republic in the time period since 1993 until 2006. There is the special focus on analysis of Olomouc region. This work examines not only the changes in the structure of the employed and the unemployed in different phases of the Czech economics but also pays a special attention to the reasons of these changes. Besides, this work analyzes formations of new job opportunities, a flow of direct investments from abroad and an influence of the most powerful employers on the labor market in the Czech Republic and Olomouc regions as well.

Literatura a zdroje informací

Literatura

- 1) Baštová, M., Fňukal, M., Krejčí, T., Tonev, P., Toušek, V.: Největší centra dojížděky za prací na Moravě a ve Slezsku v letech 1991–2001. In: Sborník příspěvků z I. Mezinárodní Bařovy regionalistické konference 25.–26. listopadu, Zlín 2005. ISBN 80-7318-359-5
- 2) Fiala, T., Kunc, J., Toušek, V.: Aktuální tendence v zaměstnávání cizinců na trhu práce v ČR. In: Geografie XI. Část A. – Brno, Masarykova univerzita, s. 45 – 54, 1999, ISBN 80-210-2138-1
- 3) Horáková, M.: Současný vývoj pracovních migrací v České Republice a jejich dopad na trh práce v České republice. Demografie, roč. 43, č. 3, s. 209-220, 2001
- 4) Horáková, M.: Cizinci na trhu práce v České republice v letech 1994-2004. Výzkumná zpráva. Praha, VÚPSV, 2005, 35 s.
- 5) Horáková, M.: Mezinárodní pracovní migrace v ČR. Bulletin č. 18.. Praha, VÚPSV, 2007, 59 s., ISBN 978-80-87007-48-8
- 6) Karpíšek, Z. a kol.: Ekonomická motivace na trhu práce k zaměstnávání osob se zdravotním postižením a návrh opatření na zvýšení jejich zaměstnanosti. Výzkumná zpráva. Praha, VÚPSV, 1997
- 7) Karpíšek, Z. a kol.: Úloha politiky zaměstnanosti při motivaci zaměstnavatelů zaměstnávat uchazeče obtížně umístitelné na trhu práce. Výzkumná zpráva. Praha, VÚPSV, 1999
- 8) Kux, J.: Harmonizace dat o zaměstnanosti v ČR. Statistika, roč. 36, č. 4, s. 157 – 171, 1999
- 9) Kux, J.: Projekt harmonizace dat o pracovních silách - výsledky řešení projektu.. Statistika, roč. 38, č. 4, s. 162 – 177, 2001
- 10) Kux, J.: Dlouhodobá nezaměstnanost v mezinárodním srovnání. Práce a mzda, roč. 51, č. 2 - 3, s. 70 – 87, 2003
- 11) Mareš, P.: Nezaměstnanost jako sociální problém. Vydání 3., Praha, Sociologické nakladatelství, 172 s., 2002, ISBN 80-86429-08-3
- 12) Mareš, P.: Dochází na českém trhu práce k marginalizaci. In: Sirovátka, T. (ed.) Trh práce, nezaměstnanost, sociální politika. Brno : Masarykova univerzita v Brně, s. 118-127, 2003a, ISBN 80-210-3048-8

- 13) Mareš, P.: Dlouhodobě nezaměstnaní - životní situace a strategie. Sociologický časopis, vol. 39, no. 1, p. 37-54, 2003b, ISSN 0038-0288
- 14) Mareš, P., Rabušic, L.: Nezaměstnanost v České republice na počátku 90. let v regionálním pohledu. Sociologický časopis, vol. 30, no. 4, p. 479-498, 1994, ISSN 0038-0288
- 15) Mareš, P., Sirovátka, T.: Trh práce a lidské zdroje. In: Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Praha, Academia, s. 15-43. 1998, ISBN 80-200-0703-2
- 16) Mareš, P., Sirovátka, T.: Labour market and human resources. In: Ten years of rebuilding capitalism: Czech society after 1989. Praha, Academia, s. 21-43, 1999, ISBN 80-200-0774-1
- 17) Mareš, P., Sirovátka, T.: Marginalizace na trhu práce a materiální deprivace nezaměstnaných. In: Sborník „Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin“. Brno, Masarykova univerzita a Georgetown, s. 61 – 74, 2004, ISBN 80-210-3455-6
- 18) Mareš, P., Sirovátka, T.: Unemployment, Labour Marginalisation and Deprivation. Finance a úvěr. vol. 55, no. 1-2, p. 54-67, 2005, ISSN 0015-1920
- 19) Mareš, P., Sirovátka, T.: Unemployment, Labour Marginalization and Deprivation. In Flek Vladislav (ed.): Anatomy of the Czech Labour Market. Praha, Karolinum, s. 81 – 96, 2007, ISBN 978-80-246-1316-1
- 20) Sirovátka, T.: K perspektivám politiky trhu práce v České republice. In: Sborník z konference „Transformace, stabilizace, růst“. Brno : Masarykova univerzita v Brně, s. 121-130, 1995a, ISBN 80-210-1165-3
- 21) Sirovátka, T.: Politika pracovního trhu. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 171 s., 1995b, ISBN 80-210-1251-X.
- 22) Sirovátka, T.: K formování dlouhodobé a opakované nezaměstnanosti v České republice. Sociologický časopis, vol. 1996, no. 1, p. 39-50, 1996, ISSN 0038-0288
- 23) Sirovátka, T.: Efektivnost české sociální politiky. Politická ekonomie, vol. XLVII, no. 6, p. 777-796, 1999, ISSN 0032-3233
- 24) Sirovátka, T.: Trh práce a vzdělávání. In: Sborník „Vzdělávání brána k evropské integraci“. Brno, Masarykova univerzita v Brně, s. 346-353, 2000, ISBN 80-210-2419-4
- 25) Sirovátka, T.: Mění se trh práce: problémy a priority. Sociální politika, roč. 27, č.1, s. 12-13, 2001, ISSN 0049-0961

- 26) Sirovátka, T.: Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. Brno, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií a Nakladatelství Georgetown, 237 s., 2004, ISBN 80-210-3455-6
- 27) Sirovátka, T., Horáková, M., Kulhavý, V.: Účinky opatření aktivní politiky zaměstnanosti. In: Winkler, J. - Žižlavský, M. (eds.): Český trh práce a Evropská strategie zaměstnanosti. Brno, Masarykova univerzita, s. 140-159, 2004, ISBN 80-210-3565-X
- 28) Sirovátka, T., Horáková, M., Kulhavý, V., Rákoczyová, M.: Hodnocení programů aktivní politiky zaměstnanosti na lokálním trhu práce. Závěrečná zpráva z pilotního výzkumného projektu. Brno, Praha VÚPSV, 2003
- 29) Sirovátka, T., Řezníček, I.: Dlouhodobá nezaměstnanost a záchranná sociální síť. Brno, Masarykova univerzita v Brně, 1995, ISBN 80-210-1246-3
- 30) Sirovátka, T., Vašíček, O.: Makroekonomický rámec nezaměstnanosti. In: Winkler, J. - Žižlavský, M. (eds.): Český trh práce a Evropská strategie zaměstnanosti. Brno, Masarykova univerzita, s. 83-86, 2004, ISBN 80-210-3565-X
- 31) Spěváček, V. a kol.: Transformace české ekonomiky : politické, ekonomické a sociální aspekty . Praha , Linde, 525 s., 2002, ISBN: 80-86131-32-7
- 32) Szczyrba, Z., Toušek, V.: Vyjíždka a dojíždka do zaměstnání v České republice; změny v období transformace. In: Jakubowicz, E., Raczyk, A.: (eds.): Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych VIII/2. Wrocław : Uniwersytet Wrocławski, s. 21-31, 2004, ISBN 83-921877-1-7
- 33) Tomeš, J.: Vývoj regionálních rozdílů v nezaměstnanosti jako indikátor transformačních změn. In: Hampl, M., a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Praha, DemoArt, s 255 – 301, 1996, ISBN: 80-902154-2-4
- 34) Toušek, V.: Influence of labour commuting on hinterlands of the Czech agglomerations: contemporary trends. Acta Univesitatis Palackiane Olomucensis. Facultas rerum naturalium. Geographica., Olomouc, Palackého univerzita. vol. 39, no. 1, s. 95-110, 2006, ISSN 0231-9365
- 35) Toušek, V. a kol: Průzkum zaměstnanosti v Jihomoravském kraji (k 31.12.2006). Výzkumná zpráva. Brno CRR MU, 64 s., 2007
- 36) Toušek, V., Hrabcová, M.: Unemployment in the Czech Republic. In: Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geography, Vol. 26 (1996-98), p. 55 – 85, 2000, ISBN 80-210-2324-4
- 37) Toušek, V., Tonev, P.: Změny ve struktuře zaměstnanosti v regionech České republiky; vliv zahraničních investic (na příkladu okresu Blansko a Jihlava). In: S. Hrabalová, J.

Maryáš, P. Toney, V. Toušek, M. Viturka (ed.), J. Vystoupil, V. Žítek: Vybrané aspekty kvality podnikatelského prostředí jako výchozího faktoru efektivnosti regionálních rozvojových projektů (případová studie). Brno, Masarykova univerzita, s. 51 – 92, 2002, ISBN 80-210-2813-0

38) Toušek, V., Vašková, L.: Průzkum kvalifikační skladby pracovní síly ve městě Brně (k 31.12.2001). Výzkumná zpráva. Brno: VCRR MU, Úřad práce Brno - město, 38 s., 2002

39) Žídek, L.: Transformace české ekonomiky : 1989-2004. Praha, C.H. Beck, 304 s., 2006, ISBN: 80-7179-922-X

Zdroje dat

- 1) Stav přímých zahraničních investic v České Republice, Česká národní banka, Praha 2007
- 2) Investiční projekty agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2006
- 3) Databáze „Průmysl“, Centrum pro regionální rozvoj MU, Brno 2007
- 4) Databáze „Největší zaměstnavatelé“, Centrum pro regionální rozvoj MU, Brno 2007
- 5) Měsíční statistika nezaměstnanosti za rok 2005, Integrovaný portál MPSV, Praha 2006
- 6) Trh práce v ČR 1993 – 2005, Český statistický úřad, Praha 2006
- 7) Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí 2006, Český statistický úřad, Praha 2007a
- 8) Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil - roční průměry 2006, Český statistický úřad, Praha 2007b
- 9) Podpora investic agentury CzechInvest, CzechInvest, Praha 2007
- 10) Časové řady základních ukazatelů statistiky práce 1948-2001, Český statistický úřad Praha 2002
- 11) Zpráva o stavu populace a rozvoje České republiky, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha 2005